ENGLAND SPARAR – OCH SATSAR

FÖRÄNDRINGSARBETET PÅ MALMÖ STADSBIBLIOTEK

UPPHOVSRÄTTEN – KOLLISIONER I VERKSAMHETEN

KERSTIN THORVALL OCH BIBLIOTEKEN

10:2013

Biblioteksbladet

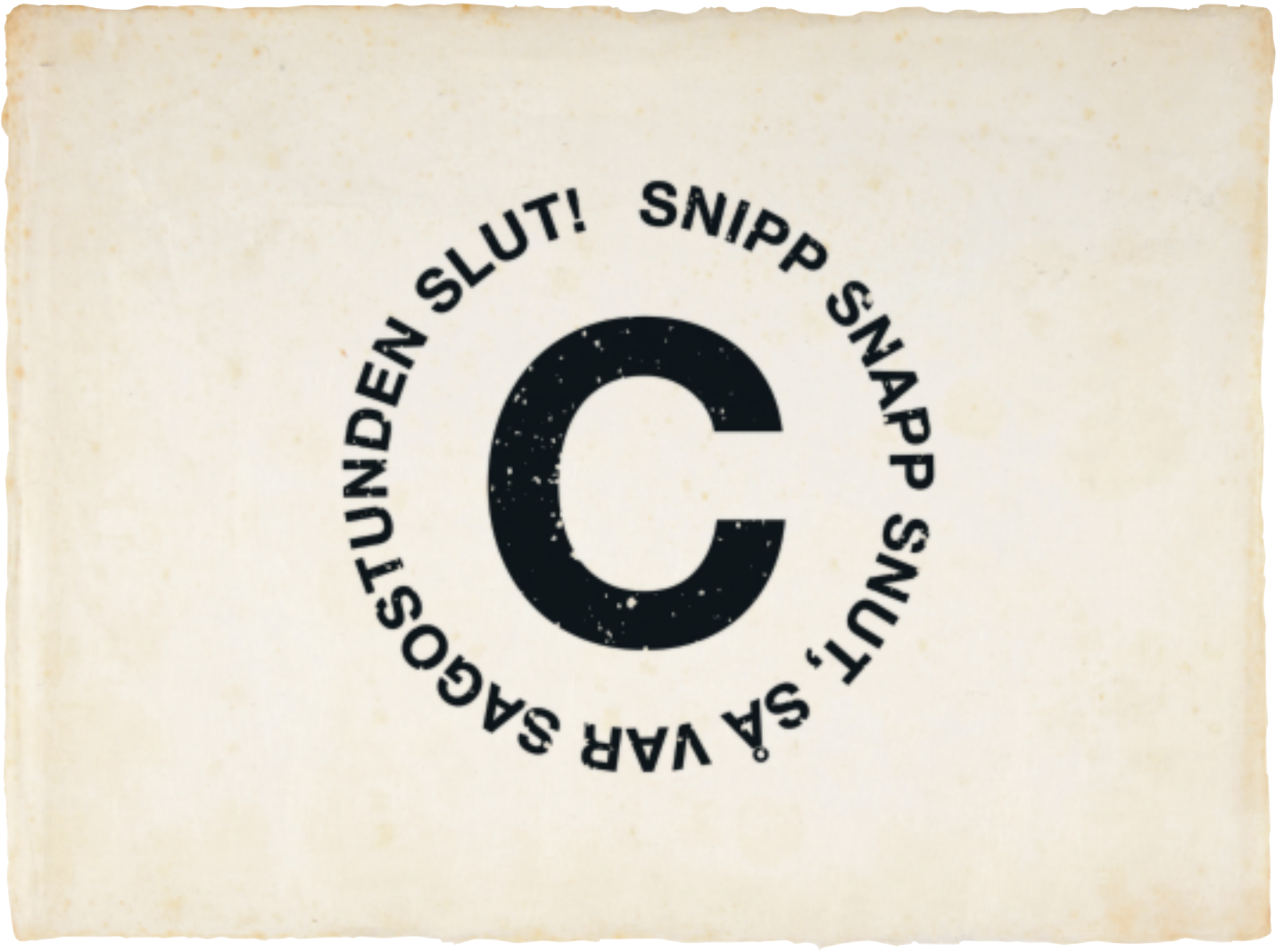

FÖRORD

Henriette Zorn

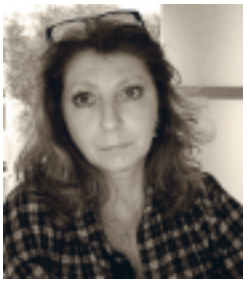

Året är 2006 och det är ett halvår kvar till valet. Biblioteksfrågorna är inte precis det som står högst på dagordningen men på uppmaning av BBL utvecklar några politiska partier sina tankar för framtiden. Så här skriver Lena Adelsohn Liljeroth, då moderat ledamot i kulturutskottet och ännu inte kulturminister, samt Margareta Pålsson (M) i utbildningsutskottet angående bibliotekslagen i BBL nr 2/2006:

Bibliotekslagen är svårtolkad, den stimulerar inte utvecklingen av olika verksamheter runt om i landet och vi ser inte heller att lagen ökar lusten att läsa. En skärpt bibliotekslag, som många önskar, tror vi snarare skulle konservera biblioteksvärlden och hindra nytänkande.

Säg den som inte kan ändra sig, kan man så här åtta år efteråt konstatera. För nu är det snart verklighet: den 1 januari 2014 träder en ny bibliotekslag i kraft, en ny som på många sätt är tydligare och skarpare än den gamla vilket inte utesluter att även den nya lämnar utrymme för tolkningar som säkert kommer att initiera intressanta diskussioner i vår lilla värld. Svensk Biblioteksförening kan sätta ett stort fett ”check” på sin what-to-do-lista och se tillbaka på ett idogt och framgångsrikt påverkansarbete.

2014 är det åter valår och jag vill påstå att (skol)bibliotek, skola, läsning, kunskap och bildning har en mer självklar plats på politikens dagordning än 2006. I alla fall borde den ha det – inte minst med tanke på att vi kan se tillbaka på ett år där vikten av läsning och läsförståelse har stått i fokus med anledning av dystra siffror som blottlagt ökande klyftor, minskad likvärdighet i skolan och, för bibliotekens del, minskade utlån och färre besök. ”Bildningssamhällets ryggrad”, lär visst Stockholms kulturborgarråd Madeleine Sjöstedt (FP) ha kallat biblioteken på Folkpartiets landsmöte i november.

2012 tog frågan om bibliotekens utlåning av e-böcker fart och när man ser tillbaka på 2013 kan man konstatera att e-boksfrågan inte precis var mindre aktuell. Möjligen kan 2014 bli det år då de olika branschföreträdarna i det litterära kretsloppet kan nå lösningar som alla kan leva med. Inte minst viktigt vore det att finna en nationell lösning. Ändå: det stora, nu i ett antal år förebådade, genomslaget för e-böcker på bred front har vi ännu inte sett. Den där ”snart-händer-det”-haussen kring e-böcker påminner lite om situationen när man ska förhandla om sina lån på banken. Det enda man kan vara säker på är att banken kommer att säga det den sagt sedan krisens början för en fem år sedan: Förr eller senare kommer räntan att gå upp…

Vi kan också se tillbaka på ett antal debatter som den om folkbiblioteksstatistiken och huruvida man ska tala eller tiga om de nedåtgående trender som den frilägger. Mer genomgripande har debatten om urvalskriterier och kvalitet varit – Tintin, Lilla Hjärtat och om och hur man okritiskt sprider fördomar och stereotyper vidare. En ögonöppnare och en resa – så har flera kommenterat dessa debatter som lär fortsätta även 2014. Nyligen aktualiserades den på nytt i samband med att man dammade av Barna Hedenhös. Och redan nu kan meddelas att det blir en ny säsong för KB – en annan följetong som börjar ha ett par år på nacken. Hur kommer nedskärningarna att slå? Kommer dessa att hjälpa för att en budget i balans kan vara ett faktum 2016? Ja, överhuvudtaget: Hur ska det gå?

Spännande fortsättning följer och BBL tassar som vanligt även det kommande året efter och följer upp.

Tack för den här terminen.

Stockholm några dagar före dopparedagen.

UR INNEHÅLLET:

4 Bibliotekshöst i England. *Maija Berndtson/Mats Öström*

8 Debatten kring högskolestiftelser. *Jakob Kihlberg*

11 Paradigmskifte eller anpassning till omvärlden. *MarieLouise Samuelsson*

14 När biblioteksverksamheten kolliderar med upphovsrätten. *Åsa Ekström*

24 Kerstin Thorvall och biblioteken. *Henriette Zorn*

AVDELNINGAR

26 Månadens uppsats

27 Krönika

28 Utblick

29 Recensioner

34 Aktuellt från SB

39 Kalendarium

Biblioteksbladet

10:2013 Årgång 98

Postadress
Box 70380
107 24 Stockholm

Besöksadress
World Trade Center, D5,
Klarabergsviadukten 70 eller
Kungsbron 1,
Stockholm
Tel. 08-545 132 30
Fax 08-545 132 31

Biblioteksbladets hemsida
www.biblioteksbladet.se

Prenumeration på BBL
För medlemmar i föreningen ingår BBL i medlemsavgiften, 350:– för enskild medlem (heltidsstuderande och pensionärer 175:–). Övriga betalar 550:– (Sverige), utanför Sverige, 700:–

Ansvarig utgivare
Chefredaktör
Henriette Zorn 08-545 132 41
hz@bbl.biblioteksforeningen.org

Recensionsansvarig
Johannes Rudberg
johannes.rudberg@kb.se

Grafisk form:
Paolo Sangregorio
Omslag: Paolo Sangregorio

Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera manus. För obeställt material ansvaras ej.

Annonser
Bo Eriksson
Knut Wallenbergs väg 35
133 34 Saltsjöbaden
tel. 08-717 43 55
070-714 90 55
bo.eriksonmedia@telia.com
Moms/annonsskatt utgår ej!

Tryck
Norra Skåne Offset,
Hässleholm
ISSN: 0006-1867

Svensk Biblioteksförening är en ideell förening med uppgift att främja svenskt biblioteksväsen. Biblioteksbladet speglar föreningens verksamhet, åsikter och ställningstagande men har också till uppgift att väcka egen debatt genom att ge utrymme åt andra åsiktsyttringar. Tidningen har en fri och självständig roll och bedrivs med tryckfrihetsförordningen som grund.

Denna tidning gick i tryck den 12 december.

Den här tidskriften är TS-kontrollerad.

MILJÖMÄRKT TRYCKSAK 341910

Lunchträffar med Mikromarc och CS Library!

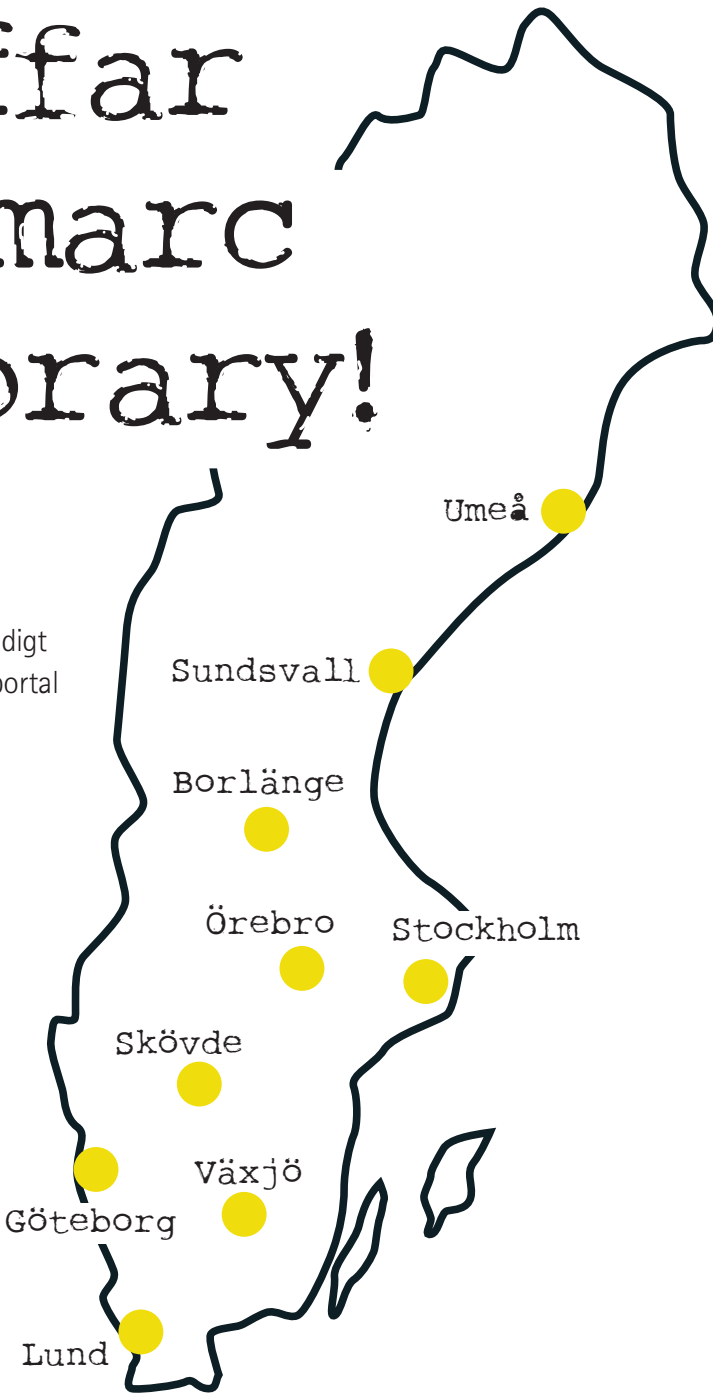

Vi tycker att svenska bibliotek ska ha möjlighet att investera i bra och prisvärda system. Mikromarc 3 är ett smart och smidigt bibliotekssystem och CS Library är en lätthanterlig biblioteksportal där användaren alltid är i centrum.

Ta chansen och bli bjuden på lunch tillsammans med andra bibliotek i regionen och få information. Träffa våra experter inom bibliotekssystem, portaler, avtal och upphandling för att lyssna och diskutera.

Bibliotekscentrum och Open Library Solutions – två företag, en koncern

Koncernen där Bibliotekscentrum och Open Library Solutions ingår har över 50 anställda och en omsättning på över 50 miljoner kronor. Vi återfinns i Sverige, Norge, Finland och England.

mikromarc

0470-53 25 30 | www.bibliotekscentrum.se

CS Library
OPEN LIBRARY SOLUTIONS

090-70 87 08 | www.openlibrarysolutions.se

Offensiv bibliotekshöst

Det brittiska bibliotekslandskapet karaktäriseras av både åtstramning och nysatsningar. Maija Berndtson och Mats Öström besökte Storbritannien och rapporterar från tre intressanta projekt.

AV **MAIJA BERNDTSON/ MATS ÖSTRÖM**

FOTO: LIBRARY OF BIRMINGHAM

Interiören i Europas största folkbibliotek är en blandning mellan Köpenhamns Svarta Diamant och Malmös och Stockholms stadsbibliotek. Från Köpenhamn kommer de imponerande rulltrapporna i entrén.

Storbritannien genomgår en betydande ekonomisk åtstramning. Den drabbar också kultur- och bibliotekssektorn. Folkbibliotek stängs och användningen av bibliotek minskar. Dessutom lever folkbiblioteken i ett påtagligt och även för oss i Norden bekant paradigmskifte: bokens roll ifrågasätts allt mer och ny informations- och kommunikationsteknik vinner terräng. Läget kan verka dystert för de traditionella biblioteken men det saknas inte konkreta exempel på offensivt tänkande och nya satsningar. Tre intressanta och framgångsrika projekt är biblioteken i Birmingham, Southend on Sea och Tower Hamlets i London.

I början av september invigdes i Birmingham, en stad med drygt en miljon invånare, Europas största folkbibliotek. I Southend on Sea, med cirka 170 000 invånare, öppnades samma månad ett nytt huvudbibliotek i samverkan mellan universitet och kommun. Dessutom lever de ofta omdiskuterade Idea Store-biblioteken efter elva år i högönsklig välmåga. Kommunen Tower Hamlets i London driver i dag fem Idea Stores och planerar för ett sjätte.

Ett försök till systematisk granskning ur ett kundperspektiv genomfördes i oktober månad. Satsningarna är offensiva, bygger på nytänkande och har goda förutsättningar att medverka till en viktig framtid för folkbibliotek av helt olika slag. De ansvariga cheferna ger uttryck för en stark tilltro till behov av biblioteken - om dessa gör sig nyttiga för invånare och samhälle. Men då krävs betydande förändringar, ökad tillgänglighet, en aktiv hållning och utvecklad service.

Birmingham - Europas största folkbibliotek

Birmingham, en endast drygt hundra år gammal stad, trimmar nu in sitt redan fjärde huvudbibliotek, en gigantisk skapelse på 31 000 kvadratmeter i centrum och otvivelaktigt en s k landmark building. Det tidigare huvudbiblioteket öppnades så sent som på 1970-talet och ligger strax intill det nya.

– Det var omöjligt att förnya det gamla ”bunkerbiblioteket” av betong som kommer att rivas, berättar bibliotekschefen Brian Gambles.

– Dessutom ville staden koppla ihop biblioteket med teatern.

Uppdraget att rita det nya biblioteket gavs efter förhandlingar till den nederländska arkitektbyrån Mecanoo och dess stjärnarkitekt Francine Houben. Det första intrycket är att bibliotekets interiör är en kombination av Köpenhamns Svarta Diamant och Malmös och Stockholms stadsbibliotek. Från Köpenhamn kommer de imponerande rulltrapporna i entrén, från Malmö det höga rummet med pelare och från Stockholm rotundan med sina bokhyllor.

Det bästa och mest lockande med Birminghams arkitektur är de rymliga lokalerna, det stora antalet sittplatser samt två takterrasser av vilka en har kaféservice. Från terrasserna har man en magnifik utsikt över staden.

Biblioteket har så långt blivit en stor succé. I medeltal uppgår besöken till 10 000 per dag och den mest livliga dagen, en lördag, var besöksantalet 14 000.

– Det har varit en ansträngande period för personalen och vi har ännu inte kunnat starta alla de tjäns-

i England

ter som vi planerat för, konstaterar Brian Gambles, men tillägger att detta är ett positivt problem. Bibliotekens existens är hotad om de inte ändras, fortsätter han.

Samverkan universitet och kommun

I Southend on Sea, vid Themsens mynning, är det nya biblioteket det tredje i ordningen. Här är också det gamla huvudbiblioteket från 1970-talet. Driftskostnaderna blev efterhand alltför dyra, bland annat på grund av hög energikonsumtion och gammalmodig teknik. Det slutgiltiga beslutet att bygga nytt fattades då stadens centrum flyttades närmare ett nytt campusområde.

Såväl staden Southend on Sea som biblioteket förutsätts genomföra besparingar på cirka 25 procent under en femårsperiod. Detta tvingar avgjort fram nytänkande. Det nya biblioteket skapades i samverkan mellan tre parter, högskola, universitet och stad. Tidtabellen var stram och mest bråttom hade universitetet.

Målet var inte att skapa en arkitektoniskt betydande byggnad utan en praktisk och funktionell. I planeringen betonades mål såsom låg energikonsumtion och avancerat miljötänkande. I stället för 4 000 kvadratmeter fick anläggningen 5 500 kvadratmeter. Dessutom driver universitetet ett lärcentrum. Alla ytor är publika. Personalen och kunderna använder till och med samma toaletter. Bibliotekets administration är utlokaliserad till en kommunal förvaltningsbyggnad.

– Vi har inte börjat marknadsföra biblioteket i någon större omfattning, det är viktigt att den nya organisationen trimmas in först och att de tre samarbetsparterna fungerar väl ihop, säger bibliotekschefen Simon May och tillägger, att trots det har det nya biblioteket på kort tid blivit oerhört populärt.

Tower Hamlets – verktyg som ger jobb

Tower Hamlets i East End i London är en borough/kommun där över hälften av invånarna har invandrarbakgrund. Största gruppen kommer från Bangladesh. När det första Idea Store, Bow, öppnades 2002, ville man ta totalt avstånd från de existerande bibliotekens föråldrade image. Förnyelsen baserade sig på omfattande kundundersökningar. Med utgångspunkt från dem ändrades bibliotek till Idea Store och verksamheten utvidgades också till utbildning. Invånarna önskade även att lokalerna skulle ligga så att man kunde förena biblioteksbesök med andra ärenden, som t ex att shoppa eller gå på banken.

De ansvariga för förnyelsen har från start varit två eldsjälar: som chef Judith St John och som hennes biträdande dito Sergio Dogliani. Även de har immigrerat till Storbritannien. Judiths ursprungsland är Trinidad och Sergio är från Italien.

Judith St John är utbildad samhällsutvecklare, community developer. Sergio Dogliani är vuxenutbildare. Detta märks tydligt i Idea Stores verksamhet. Båda uttrycker med emfas att läsning och bibliotek har haft en ytterst stor betydelse i deras eget liv. Judith St John har en klart instrumentell syn på biblioteken. Dessa kan ges en viktig roll genom att stödja enskilda medborgare i utbildning och inte minst färdigheter i att söka arbete.

Idén bakom Idea Stores är att komma nära invånarna. Institutionerna är strategiskt placerade för att vara fysiskt lätt tillgängliga. Bibliotekens yta är mellan 1 000 -1 200 kvadratmeter, bara ett av dem, Whitechapel är på 3 500 kvadratmeter. Det nyaste, Watney Market som öppnades i september, ger en bra bild av hur verksamheten hela tiden vidareutvecklas.

Watney Market, i tre glasade våningar, ligger strax intill en livlig marknadsplats på en smal tomt. I bottenvåningen finns en One Stop Shop som närmast motsvarar ett medborgarkontor. I omedelbar anslutning ▸▸

FOTO: MAIJA BERNDTSON/ MATS ÖSTRÖM

Det nya biblioteket i Birmingham ger med sitt höga rum med pelare associationer bl a till Malmö stadsbibliotek.

FOTO: MAIJA BERNDTSON/ MATS ÖSTRÖM

I Forum, Southend on Sea, samverkar folkbibliotek och universitet.

erbjuds lockande medier för de som väntar på sin tur. I övrigt är exponeringen av böcker och andra medier av hög klass både estetiskt och i fråga om aktualitet. Det är gott om utrymme för barn och unga, en mycket viktig kundgrupp som kommer att prioriteras allt mera. Användningen av lokalerna är flexibel, tex One Stop Shop-ytan, som efter stängningsdags kan förvandlas till en resurs för utbildning.

I kommunen är Idea Store-verksamheten uppskattad och har inte drabbats av stora besparingar. Tvärtom finns planer på att öppna en sjätte Idea Store inom några år.

Att göra sig oumbärlig

Samtliga bibliotek är stimulerande och miljöerna är behagliga. Ur ett nordiskt perspektiv känns vissa avgifter främmande men det mesta är bekant. Det finns gott om datorer till förfogande, självbetjäningen i låneverksamheten fungerar ungefär som här hemma. Det finns välskötta och väl fungerande digitala anslagstavlor men i övrigt förekommer knappast några nya teknikbaserade innovationer.

Det område som fått speciellt mycket uppmärksamhet är kundservice, sättet att möta kunden. För det första försöker alla bibliotek nå så många användare som möjligt och håller därför öppet sju dagar i veckan. Stängda är de bara under Bank Holidays, dvs tio dagar per år. För det andra är personalen lätt att identifiera, alla bär arbetskläder i form av väst eller skjorta. Det är nytt både för Birmingham och Southend on Sea. Målet är också att personalen möter kunder ”på golvet” och inte bakom disken. På Idea Store har man på vissa avdelningar gått så långt att diskarna slopats helt. Personalens datorer är placerade i ståhöjd i skåp.

I Storbritannien är sparkraven på en helt annan nivå än i Norden. Utvecklingen är bekymmersam och tex Simon May i Southend on Sea konstaterar att verksamheten får svårt att klara ytterligare sparkrav. I dessa bibliotek har man prioriterat kunden och en del av besparingarna berör främst personalens utrymmen. De publika ytorna används väldigt flexibelt, i synnerhet på Idea Stores.

Gemensamt för dessa tre ”överlevare” är en stark relation till lokalsamhället och närmiljön, samt nära samarbete med olika partners och medborgare.

Att bibliotek som gör sig nyttiga för samhället får resurser, är en samstämmig uppfattning hos cheferna i dessa bibliotek. Men vi talar då om tydligt förändrade bibliotek som inte tvekar att ifrågasätta heliga kor och väl etablerade traditioner i branschen. ■

Maija Berndtson var åren 1987–2013 biblioteksdirektör i Helsingfors.
Mats Öström var tidigare kulturchef i Sandviken och Gävle 1986–2011.

SUND
SOUND

Ljudlös skivreparation. Helt enkelt.

Inget buller. Ingen smuts.
Skivreparation på disken eller på kontoret? Du kanske tycker det låter omöjligt, men det *kan* man faktiskt göra med vår nya, smarta lilla Hybrid, som använder den senaste tekniken för skivreparation. Maskinen tar ingen plats, är nästan ljudlös och kräver bara minimalt med underhåll och rengöring. – Och en stickkontakt! Hybrid är dessutom den lättaste maskinen att använda och alla kan hantera den. Lägg bara i skivan och tryck på knappen. Efter en liten stund är skivan som ny och kan lånas ut igen. Hybrid reparerar 98% av alla repade skivor, oavsett typ. Också mycket djupa repor. Kontakta oss idag för en bra offert!

Så många gånger kan en skiva repareras:
Vanlig CD: .....ca 200 gånger
DVD: .....ca 100 gånger
Blu-ray/PS3:..... ca 20-30 gånger

Se vårt utbud av maskiner på sundsound.dk

från
kr 0,82
per skiva

NYHET

SUND SOUND APS | ENDRUP BYVEJ 6 | DK 3480 FREDENSBORG | TELEFON +45 45 76 18 88 | MAIL@SUNDSOUND.DK | SHOPPA ONLINE PÅ SUNDSOUND.DK

Intensiv debatt om högskolestiftelser

Under hösten har diskussionen varit intensiv om regeringens förslag att inrätta s k högskolestiftelser. Idén förefaller nu ha lagts i malpåse.

AV **JAKOB KIHLBERG**

Regeringen har under en längre tid signalerat att universitet och högskolor bör ges ökat självbestämmande över sin verksamhet och att fler lärosäten i Sverige bör drivas i annat än myndighetsform. Förslag i den riktningen lämnades redan 2008 av den s k Autonomiutredningen (SOU 2008:104), men kom den gången inte att genomföras. Många lärosäten har under resans gång också signalerat intresse för ökad autonomi och alternativa organisationsformer.

I en promemoria från Utbildningsdepartementet som remitterades under hösten föreslogs att det skulle införas en ny särskild stiftelseform för ändamålet, högskolestiftelser (se faktaruta). Det speciella med dessa stiftelser är att de inte ska byggas upp med ett eget kapital som bas utan vara beroende av statsanslag. Som skäl för att lärosäten borde kunna organiseras på detta sätt anfördes att det skulle ge dem större handlingsfrihet vad gäller att bedriva verksamhet utomlands, gå in som delägare i forskningskonsortier och att på sikt ackumulera eget kapital.

Av remissvaren framgår dock att de flesta tunga instanser är kritiska till förslaget, inklusive många lärosäten som i och för sig önskar sig ökad autonomi. Oppositionspartierna krävde också att regeringen skulle tänka om och att en diskussion skulle tas om hur man kan lösa de faktiska problem som lärosätena upplever inom ramen för dagens system. Regeringen, företrädd av utbildningsminister Jan Björklund, signalerade först att man inte skulle kompromissa utan lägga fram det förslag man tror på för riksdagens avgörande. Senare kom dock besked från Utbildningsdepartementet om att förslaget behövde utredas ytterligare och att det kan ta uppemot ett år.

Att det krävs en fördjupad utredning är i linje med den kritik som framförs från många remissinstanser. Flera lärosäten kräver dock ett verkligt omtag, där flera alternativ för ökad autonomi ställs mot varandra, inte bara en bredare belysning av det presenterade förslaget. Uppsala universitet, Stockholms universitet, Karolinska Institutet, Kungliga Tekniska Högskolan och Sveriges Lantbruksuniversitet framhåller t ex i ett gemensamt uttalande att det är olyckligt att fastna i högskolestiftelser som enda väg framåt. Åtminstone tre andra alternativ bör övervägas: en mindre reform med ökad frihet inom nuvarande myndighetsform, en ny offentligrättslig associationsform i linje med vad som föreslogs av Autonomiutredningen samt bildandet av ”äkta” stiftelser inom ramen för nuvarande stiftelselagstiftning.

Biblioteksverksamheten vid berörda universitet och högskolor kan i förlängningen naturligtvis komma att påverkas på många sätt av ett ändrat huvudmannaskap – oavsett om detta genomförs på det sätt som nu diskuterats eller i annan form. Detta framgår också av remissvaren på promemorian.

Kungliga biblioteket framhåller bl a att en ombildning av lärosäten skulle kunna innebära att centrala kulturarvssamlingar överlåts från det allmänna till privata rättssubjekt. Detta ställer frågan om samlingarnas framtida bevarande och tillgänglighet på sin spets – en aspekt som inte alls behandlas i regeringens förlag. KB påpekar också att frågan om pliktleveranser måste diskuteras och hur dessa ska garanteras i de fall något av de lärosäten som i dag är skyldiga att ta emot sådana privatiseras.

En rättslig förändring som direkt kan noteras är också att kravet i den nya bibliotekslagen (12 §) på att det ska finnas högskolebibliotek bara gäller för universitet och högskolor som omfattas av högskolelagen, inte enskilda utbildningsanordnare. Högskolestiftelserna skulle enligt regeringens förslag inte omfattas av högskolelagen och således inte heller av bibliotekslagens krav i denna del.

Ytterligare en fråga som är intressant att reflektera över ur bibliotekshänseende är vad en utveckling mot fler icke-statliga lärosäten skulle innebära för samarbeten biblioteken emellan. Om lärosätena inte längre är del av samma juridiska person (staten) kan krav på t ex offentlig upphandling komma att göra vissa samverkansprojekt svårare att genomföra. Som KB påpekar i sitt remissvar är det även viktigt att konsekvenserna för den centrala upphandlingen av elektroniska informationsresurser beaktas: privata aktörer, som kan uppfattas ha ett vinstsyfte i form av t ex uppdragsutbildningar, kan helt enkelt komma att få sämre avtalsvillkor än vad som är fallet för statliga lärosäten. ■

"Att det krävs en fördjupad utredning är i linje med den kritik som framförs från många remissinstanser. Flera lärosäten kräver dock ett verkligt omtag, där flera alternativ för ökad autonomi ställs mot varandra, inte bara en bredare belysning av det presenterade förslaget."

FOTO: JAN MAGNUSSON

Interiör från Stiftelsen Chalmers tekniska högskolas bibliotek.

FAKTA:

Stiftelseformen finns redan som verksamhetsform för lärosäten i Sverige. Staten bildade år 1994 två större enskilda utbildningsanordnare, Stiftelsen Chalmers tekniska högskola och Stiftelsen Högskolan i Jönköping, som drivs genom en kombination av stiftelse och aktiebolag, s k stiftelsehögskola.

För att kunna bilda stiftelser på området som är direkt beroende av statliga anslag krävs dock en ändring av 1996 års stiftelselag. Ett sådant förslag lämnades i departementspromemorian Högskolestiftelser – en ny verksamhetsform för ökad handlingsfrihet (Ds 2013:49). En högskolestiftelses ändamål skulle enligt förslaget vara att bedriva högskoleutbildning och forskning på en internationellt hög nivå. Högskolestiftelsen skulle vara en egen juridisk person som kan ingå avtal på samma sätt som andra juridiska personer och utan begränsningar, t ex ta emot och förvalta donationer, äga bolag samt bygga upp egna ekonomiska medel och andra tillgångar.

Problematisering av begrepp

FOTO: MARTIN ENGMAN

Fil. dr Helena Francke var en av de tre forskare som presenterade resultat av aktuell forskning och lyfte fram flera intressanta exempel på pågående projekt med anknytning till Forskardagens tema.

Informationskompetens eller medie- och informationskunnighet? Begreppsfrågan diskuterades flitigt på Forskardagen.

AV **JAKOB KIHLBERG**

I **NOVEMBER ANORDNADE SVENSK** Biblioteksförening tillsammans med Statens medieråd en forskardag om bibliotekens betydelse för medie- och informationskunnighet. Forskardagen lockade drygt femtio personer som tillsammans representerade de flesta bibliotekstyper. Påtagligt många kom dock denna gång från universitets- och högskolebibliotek och dessutom var flera tjänstemän från både departement och myndigheter på plats.

Temat för årets forskardag valdes mot bakgrund av att frågor om medie- och informationskunnighet på senare tid seglat upp allt tydligare på den politiska dagordningen. I detta läge är det naturligtvis viktigt att insatser som dras igång är förankrade i biblioteksvärlden och bygger på de erfarenheter som finns där. Uttrycket medie- och informationskunnighet – med akronymen MIK – härstammar från FN-systemet och det ramverk för lärare och lärarutbildningar som tagits fram av Unesco. Ramverket presenterades vid forskardagen av Michael Forsman, docent i medie- och kommunikationsvetenskap vid Södertörns högskola. Han har även varit med och utarbetat den svenska översättning av ramverket som finns i antologin Medie- och informationskunnighet i nätverkssamhället (Nordicom, 2013).

Under dagen talade också tre forskare inom biblioteks- och informationsvetenskap: senior professor Louise Limberg, professor Olof Sundin och fil. dr Helena Francke. De presenterade resultat av aktuell forskning och lyfte fram flera intressanta exempel på pågående projekt med anknytning till dagens tema. Ur olika synvinklar kunde de också belysa och problematisera begreppsanvändningen i den nu aktuella MIK-diskussionen. Vid den avslutande paneldiskussionen, där även Utbildningsradion och Statens medieråd medverkade, kom diskussionen också till stor del att kretsa kring begreppsfrågan. Unescos MIK-begrepp har fått allt större genomslag, särskilt i politiska sammanhang, men vad innefattar det egentligen? Vilken relation har det till uttryck som informationskompetens och digital litteracitet?

Det restes under dagen en del invändningar mot att uttrycket MIK har lanserats i Sverige utan att man fullt ut tagit tillvara den kunskap som byggts upp inom forskningsområdet informationskompetens. Samtidigt var flera av deltagarna överens om att uttrycket MIK, så länge det betraktas som ett paraplybegrepp för diskussioner av policyfrågor snarare än ett analytiskt verktyg, kan ha ett värde. Särskilt om det uppfattas som lättare att förstå och därigenom äntligen kan få beslutsfattare att verkligen intressera sig för själva saken. ■

BiblioteksGUIDE för webben
WAGNER
www.wagnerform.se

Hjälp oss att hålla Sverige rent
PlusGiro 90 02 81-7
www.hsr.se
90 KONTO SVENSK INSAMLINGS KONTROLL
HÅLL SVERIGE RENT

Paradigmskifte eller anpassning till omvärlden

När strategin The Darling Library skulle omsättas i verkligheten blev det debatt både i och utanför biblioteksvärlden. Hanna Carlsson disputerade nyligen med en avhandling om förändringsarbetet på Malmö stadsbibliotek.

AV **MARIELOUISE SAMUELSSON**

”PARADIGMSKIFTET” vid Malmö stadsbibliotek är ett resultat av den typ av politik som bedrivs i Malmö, som innebär att staden ses som en koncern. Det synsättet sipprar ned i all offentlig verksamhet vilket medför att också biblioteket måste vara något som bidrar till tillväxt.

Hur går det då till att i praktiken genomföra ett ”paradigmskifte”? Innebär förändringen verkligen ett ”nytt” bibliotek?

Det är några av trådarna i Hanna Carlssons doktorsavhandling, *Den nya stadens bibliotek. Om teknik, förnuft och känsla i gestaltningen av kunskaps- och upplevelsestadens folkbibliotek*. En del i hennes forskning har varit att följa arbetet vid Digitalt innehåll och dialog, DID, som inrättades som ett led i en politiskt beslutad förändringsprocess. DID är en liten avdelning i bibliotekshelheten, men med stor betydelse i uppdraget, som bland annat innebär att förändra bilden av folkbiblioteket som ett ”bokhus”, till ”ett brett upplevelseorienterat kulturhus”.

– Jag ville forska i människors arbetsvardag, det är annars ofta så att man enbart utforskar den strukturella nivån och tittar på sådant som dokument och strategier och därför menar jag att det var viktigt att göra den här studien.

Det innebär självfallet inte att hon uteslutit strategidokumenten ur sin forskning, centralt är ”The darling library in the world – ditt liv, dina drömmar, ditt bibliotek”, som antogs av kulturnämnden 2008 för att börja implementeras 2009.

Det var genom The Darling Library som ”paradigmskiftet” aviserades och formulerades med avsikten att ”utmana invanda föreställningar om vad ett bibliotek är och bör vara”.

Som de flesta känner till resulterade den lanserade strategin och de förändringar som genomfördes, i omfattande och under flera år uppblossande debatter, också utanför biblioteksfären.

I avhandlingen heter det bland annat att ”den hårda granskningen i media hade lämnat sår som fortfarande inte var läkta”. Hon konstaterar också att dåvarande stadsbibliotekarien Elsebeth Tank, i egenskap av ”stark och profilerande ledare” kom att personifiera förändringsinriktningen.

Men Hanna Carlsson menar att det är en ofullständig bild, eftersom förändringen var politiskt beslutad och förankrad. Den hade också stöd inom biblioteksektorn samt hos delar av personalen vid Malmö stadsbibliotek.

Hon tror att den stundtals hätska externa debatten handlade om att man utanför biblioteksektorn uppfattade förändringsambitionerna som både extrema och specifika för just Malmö.

– Men vi i biblioteksektorn vet ju att diskussionen om förändring snarare är något som genomsyrar alla bibliotek och jag tror att många bibliotekarier kände igen sig i The Darling Library-strategin.

Vad som avviker när det gäller Malmö är möjligen språkbruket, ett slags konsultsvenska som för övrigt används i omorganisationer i de flesta branscher.

– Marknadsföringsretoriken var ju igenkännlig från hur vissa företag arbetar – som att biblioteket med metoder som ”storytelling” och att ”bygga relationer” skulle skapa lojalitet med besökarna vilka därmed, åtminstone retoriskt, betraktas som kunder och del av en kommersiell strategi.

Hanna Carlsson belyser hur Malmö stadsbibliotek förväntades arbeta i en ”upplevd konkurrenssituation” där biblioteket sågs som en av många aktörer som måste hävda sig på en marknad av event och upplevelser.

Men vem eller vilka förväntar sig egentligen detta, av ett folkbibliotek?

– Det är en bra fråga, men uppfattningen finns att biblioteket i princip dygnet runt konkurrerar med andra event-aktörer om människors tid, människor som är oerhört upptagna och vilkas intresse det gäller att fånga.

Ytterligare en bild av de upplevelsesugna besökarna återfinns i The Darling Library: ”I ”gamla dagar” var bibliotekarierna de kunnigaste. Så är det inte längre. Besökarna vet ofta mer än vad vi själva vet. Detta kan vi dra nytta av. Vi ska se dem som experter, medproducenter och deltagare i skapandeprocesser. Vi ska samtidigt identifiera nya roller i denna kontext”.

I avhandlingen konstateras att användarnas roller blir tydligt definierade, medan personalens nya roller förblir otydliga och öppet formulerade. ▸▸

Hur påverkar den sortens formuleringar, som att besökarna ”ofta vet mer”, yrkesidentiteten? Vad säger det om synen på bibliotekariers utbildning, meriter och erfarenhet?

Hanna Carlsson menar att uppgraderingen av besökare till ”experter” och ”medproducenter” handlar om att vilja göra upp med den ”fostrande” roll som bibliotekarierna har haft, vilket inte heller det är utmärkande för just Malmö.

Samtidigt konstaterar hon att strategier som storytelling också innebär en fostrande eller åtminstone styrande roll, om än i ny kostym.

– Och jag kan ändå tycka att det finns något fint i att man vill se besökarna som experter.

Hanna Carlsson konstaterar vidare att marknadsföring alltid ansetts som lite ”fult” inom bibliotekssvärlden och blev förvånad över hur professionellt bibliotekarierna arbetade också med detta.

– Jag är imponerad av bibliotekariers förmåga att omförhandla och utveckla nya kompetenser utifrån den breda bas av kompetenser som man redan har. De betonar ju i sitt arbete också litteraturen, bibliotekets och bokens särart på en marknad av event. Man använder även sociala medier till att framhålla sina kolleger.

På avdelningen Digitalt innehåll och dialog iakttar Hanna Carlsson hur personalen upplever att man befinner sig i ett ”nybyggarland”, med stor självständighet, högt arbetstempo och problemlösning. Det framgår att gränserna mellan arbete och fritid blir mer otydliga. Den som är ledig kan inte låta bli att ”kika in i våra kanaler”.

Arbetet innebär också en ständig strävan att öka trafiken till bibliotekets webbplats. En bibliotekarie beskriver att ”det är skönt att kunna visa med siffror. Det är så våra chefer formulera sina krav på oss”.

Hanna Carlsson relaterar till sitt eget arbete som bibliotekarie, dagar som fylldes av medieinköp, fjärrlån och pass i informationsdisken. Det kollegerna på DID gör ”är något annat och något mer”.

Att uppfylla kraven på ”ständigt nytt innehåll” i de digitala kanalerna kräver hela tiden nya uppslag och idéer samt den efterfrågade men svårdefinierade kompetensen ”kreativitet”.

I avhandlingen citeras ur Elsebeth Tanks blogg från 2009: *”för att locka användarna är det inte tillräckligt att producera ett digitalt utbud som är innehållsmässigt intressant”*.

Hur är det med risken för besvikelse hos hårt arbetande bibliotekarier och hos omvärlden i form av poli-

Hanna Carlsson har skrivit en avhandling om det paradigmskifte vid Malmö stadsbibliotek som aviserades med strategin ”The Darling Libarary”.

tiker, när ”the sky is the limit” och förväntningarna på det man kan åstadkomma framstår som både diffusa och enorma?

– Den besvikelse jag stött på bland bibliotekarier finns hos andra än de som arbetar inom DID. Det handlar om de som är besvikna på beslutet om vilken förändring som skulle göras av Malmö stadsbibliotek.

Hanna Carlsson säger att det inte gjorts någon omfattande utvärdering huruvida man uppnått de beslutade målen.

– Det man kan göra är att mäta antalet besökare, mätningar av digitala klick blir viktiga. Man mäter det som är möjligt att mäta och siffror blir ett kvalitetsmått. Det gäller ju all offentlig verksamhet enligt den new public management som styr också biblioteken.

Och hon konstaterar att det knappast är möjligt att utvärdera om huruvida ett paradigmskifte verkligen har skett.

Det går inte heller att avgöra om Malmö stadsbibliotek representerar något helt nytt eller om verksamheten tvärtom följer en sedan 1800-talet väl upptrampad stig som innebär att biblioteket speglar och stöttar det omgivande samhällets förändringar. ■

Upphovsrätten versus Open Access

STOCKHOLMS UNIVERSITET har tvingats ta bort 1 500 gamla avhandlingar från nätet och riskerar mycket stora skadestånd. Orsaken är att universitetet systematiskt har brutit mot upphovsrättslagen när gamla avhandlingar gjorts tillgängliga via nätet genom databasen Diva och det utan upphovsrättsinnehavarnas tillstånd. Enligt Sanna Wolk, upphovsrättsexpert och styrelseledamot i Svenska föreningen mot piratkopiering, är det hela ett ”klockrent upphovsrättsintrång” och fallet har anmälts till Justitiekanslern.

Digitaliseringsprojektet vid Stockholms universitetsbibliotek inleddes i mars 2011 för att bidra till ökad Open Access och öka tillgängligheten av statligt finansierad forskning. Tanken är att publicerade resultat ska vara synliga och lättillgängliga och att digitalt publicerad forskning sprids och citeras i mycket större utsträckning än forskning som endast är tillgänglig i tryck. Sedan 2004 lägger forskarna själva ut sina avhandlingar i universitetsbibliotekets digitala arkiv. Förra året lades 80 procent av avhandlingarna in digitalt i arkivet av forskarna själva.

På KB:s hemsida står att läsa att ”Kravet på fri tillgänglighet till forskningspublikationer ställs nu både på nationell och på europeisk nivå av forskare, universitet, forskningsfinansiärer och myndigheter.”

Vetenskapsrådet ställer till och med krav på forskarna att lägga ut forskningsresultaten fritt på nätet annars får de se sig om efter andra forskningsfinansiärer.

Forskare borde vara glada över att deras resultat sprids på nätet så att de når fler, menar internetforskaren Elza Dunkels. Skälet är att den skattefinansierade forskningen kan bidra med någonting tillbaka till samhället. Även juristprofessorn Mårten Schultz anser att reglerna kring skattefinansierad forskning bör ses över och att dagens system bromsar utvecklingen. Upphovsrätten i det här fallet ska ju inte gynna en forskare att tjäna pengar för egen del. Från Stockholms universitets sida hoppas man hitta en motpart att förhandla fram en avtalslicens med för att kunna lösa frågan centralt. Något som många anser bromsar utvecklingen och dessutom inte är realistiskt möjligt. **ÅE**

Citeringar och kvalitet – inte samma sak

EN ALLT större andel av resurserna till forskning och högre utbildning har kommit att fördelas baserat på olika former av kvantitativa indikatorer som mått på kvalitet. En sådan indikator är hur ofta forskningen blir citerad. Det går dock inte att sätta likhetstecken mellan antalet citeringar och forskningens kvalitet, visar en avhandling i vetenskapsteori från Göteborgs universitet.

Gustaf Nelhans avhandling har titeln ”Citeringens praktiker: Det vetenskapliga publicerandet som teori, metod och forskningspolitik”. Nelhans analyserar i avhandlingen hur citeringar används i flera olika sammanhang – inom den vetenskapsteoretiska forskningen, inom forskningspolitiken och av enskilda forskare inom olika discipliner.

En intressant slutsats, som binder samman flera av avhandlingens delstudier, är att citeringar inte är ett neutralt fenomen som kan användas för att mäta eller beskriva den vetenskapliga praktiken utan att denna anpassar sig för att passa mätmetoderna. Den citeringskultur som uppstått i forskarvärlden har i vissa fall lett till att forskning som sådan kommit att anpassas för att bli ”citerbar”.

Avhandlingens resultat indikerar alltså att försiktighet är nödvändig vid användande av citeringsmått för t ex resursfördelning. Samtidigt argumenterar Nelhans också för att citeringsanalys och kvantitativa metoder kan vara fruktbara inom den vetenskapsteoretiska forskningen, t ex för att kartlägga en ny disciplins framväxt eller för att följa en vetenskaplig kontrovers.

En längre anmälan av ”Citeringens praktiker” kommer i ett kommande nummer av Biblioteksbladet (nr 1/2014). **JAKOB KIHLBERG**

Stöd i akademiskt skrivande

I OKTOBER lanserade Blekinge Tekniska Högskolas bibliotek Skrivguiden.se – ett webbbaserat stöd för studenter i deras akademiska skrivande.

Skrivguiden.se, som är utvecklad av BTH:s bibliotek, ger konkreta och allmänna råd om skrivprocessen såsom hur man t ex strukturerar en vetenskaplig rapport, problemformulering, hur man hanterar källor och referenser (t ex praxis kring citering, ställer upp litteraturlistor m m) och hur man kan publicera sina arbeten (t ex upphovsrätt, Open Access) – allt för att vägleda både de som är vana och de som är ovana vid att skriva akademiska arbeten.

Webbplatsen kommer successivt att byggas ut och kompletteras med material, mallar och mediainslag som används inom Blekinge Tekniska Högkskola. På Skrivguiden.se finns också en möjlighet att tipsa och ge synpunkter på hur webbplatsen – som är gjord i Wordpress – kan utvecklas ytterligare.

Från BTH biblioteks sida ser man också gärna att andra lärosäten antingen länkar eller använder hela eller delar av texten och, om man så önskar, även bearbetar den. Enligt den Creative Commons-licens som man valt, ska källan anges och man ser gärna att eventuella ändringsförslag och tillägg skickas till de ansvariga på BTH:s bibliotek. **HZ**

4 miljoner till KB

RIKSBANKENS JUBILEUMSFOND har beviljat KB:s ansökan om 4 392 000 kronor i projektanslag för att slutföra bibliografin Nya Lundstedt – tidskrifter.

Projektet har tidigare fått stöd från Riksbankens jubileumsfond. Från 2002 till 2008 genomförde KB, med finansiering av fonden, projektet Nya Lundstedt – tidskrifter, NLT, och hann beskriva cirka 16 000 tidskrifter.

Efter projekttiden har KB med egna medel beskrivit ytterligare cirka 3 500 titlar. NLT beskriver de svenska 1900-talstidskrifterna som utgjort en väsentlig lucka i den svenska nationalbibliografin och LIBRIS. Nu kan KB komplettera NLT med de viktiga delar av tidskriftsutgivningen som fortfarande saknas i bibliografin – troligen cirka 7 500 titlar – och få sin beskrivning i LIBRIS.

– Och när arbetet är färdigt finns en ovärderlig källa både för pressforskningen och för historieanknuten forskning i vid bemärkelse, säger Miriam Nauri, chef för KB:s enhet Nationalbibliografin.

Tidskriftsutgivningen före 1900, dvs från 1600-talet fram till 1899, finns beskriven i Gamla Lundstedt, Bernhard Lundstedts bibliografi *Sveriges periodiska litteratur* som utkom 1895–1902 och som numera även finns i elektronisk form.

År 2009 tilldelades bibliografin Tidskriftsakademins stora pris **HZ**

Stopp för lyriksatsning på bibliotek

AV **ÅSA EKSTRÖM**

"Månadens dikt" på biblioteket i Danderyd skulle få fler att upptäcka lyrik. Istället är projektet nedlagt på grund av upphovsrättsliga skäl. Dessutom vill upphovsrättorganisationen Alis nu ha betalt i efterhand för den dikt som publicerats på webben utan lov.

Poeten Tuija Nieminen Kristofersson satt hemma i Bromölla och googlade sitt namn av en tillfällighet. Då upptäckte hon att några rader ur hennes diktsamling *Någon gång regn i Ngorongoro* (Albert Bonniers Förlag 2004) publicerats utan lov.

– Jag upptäckte att ett bibliotek i ett välbärgat område i Stockholm publicerade dikten utan att ha frågat mig om lov, så jag kontaktade Alis. Jag tycker att det är ett hedervärt arbete som biblioteket gör men de skulle ha frågat mig om lov först, säger Tuija Nieminen Kristofersson som även sitter med i Författarförbundets biblioteksråd.

Kanske hade det varit annorlunda om det varit en mindre välbärgad förort men upphovsrättsorganisationen Alis, Administration av litterära rättigheter i Sverige, reagerade i alla fall och skickade en räkning till biblioteket i Danderyd – 1250 kronor kostar ett utdrag ur den aktuella dikten.

– Jag tog bort Tuija Nieminen Kristoferssons dikt och ersatte den med en författare som varit död i många år. Men sedan bestämde vi att det var bäst att helt sluta med ”Månadens dikt”, eftersom även översättaren av den gamla dikten ju skulle kunna komma och kräva ersättning, säger Gunnel Arvidson Nilsson, bibliotekarie på Danderyds bibliotek, som tog initiativ till lyriksatsningen som skulle lyfta fram modern lyrik.

Gunnel Arvidson Nilsson är en välkänd profil med ett starkt engagemang för skönlitteratur. Hon sitter sedan åratal bl a med i Aniarajuryn och är även aktiv i Näfs, Nätverket för skönlitteratur på biblioteken, där även Författarförbundet och Svenska Akademien finns representerade. Kort sagt är hon en bibliotekarie som genom sitt genuina litteratur- och läsintresse bjuder jobbet på sin kunskap. Sedan 2007 har Gunnel Arvidson Nilsson ansvarat för Månadens dikt som hon bland annat lanserat i bibliotekets poesihörna tills den flyttade ut på webben.

– Som bibliotekarie och intresserad lyrikläsare önskar jag att fler människor ska få upp ögonen för lyrik och speciellt lyrik av nutida författare! Det finns av någon anledning ett motstånd hos många människor att ta till sig poesi.

– Genom att visa ett smakprov ur en diktsamling kan jag hjälpa till att få upp intresset och kanske få några fler att våga sig på att låna diktsamlingar. Det handlar ju inte om att profitera. Tvärtom. Istället för att verk marginaliseras i bokhyllan eller gallras på grund av för få utlån eller inga alls under åren, lyfter vi fram verken genom att göra folk nyfikna.

Men varför frågade ni inte om lov?

– Det måste finnas någon rimlighet i detta. Vi lägger tid på att leta upp en dikt som vi önskar ska få möjlighet att kliva ut ur hyllan och nå fram till en läsare. Men vi har inte personalresurser eller pengar att också söka upp förlag, översättare, författare etc. En dröm vore att alla större folkbibliotek i Sverige aktivt kunde arbeta med att lägga ut ”Månadens dikt” på sina hemsidor och att detta kunde vara gratis eller kosta en mycket låg summa. Då skulle det vara möjligt att få in det i vårt dagliga arbete och intresset för lyrik skulle säkert öka, säger Gunnel Arvidson Nilsson.

Danderyds bibliotek hör till de få bibliotek som köper diktsamlingar. Detta i en tid när minsta bokhandel i princip enbart köper poesi av kända namn som Kristina Lugn eller Bob Hansson. På biblioteket utgår även biblioteksersättning till författaren. Men den ger inte poeten Tuija Nieminen Kristofersson mycket i plånboken.

FOTO: ELISABETH OHLSON WALLIN

Bibliotekarien Gunnel Arvidsson Nilsson ville lyfta lyriken...

FOTO: KENNET RUONA

Poeten Tuija Nieminen Kristofersson ville ha betalt...

FOTO: ROLF KARLSSON

Poeten och bibliotekarien Arne Johnsson tycker att gränsen går vid mångfaldigandet av en text.

– Jag får inte någon biblioteksersättning för utlåning av mina böcker. Det jag kan göra är att söka arbetsstipendier hos Författarfonden som hanterar biblioteksersättningen. Att mina böcker inte lånas så mycket att de når upp till biblioteksersättningen betyder inte att jag är emot konstruktionen av den.

– Jag tycker att biblioteken ska göra som minsta poesifestival – fråga om lov! De gånger jag medverkat i sådana sammanhang och även vid författaruppträdanden på bibliotek, har allting gått korrekt till med betalning för uppdragen. Alltför ofta ska vi som inte är storsäljare tydligen bara känna tacksamhet och därför bjuda på vårt jobb helt oavlönat, menar Tuija Nieminen Kristofersson.

Arne Johnsson är poet och bibliotekarie i Lindesberg. Han har viss förståelse för fallet med diktpubliceringen i Danderyd.

– I och för sig kan man säkert hävda att biblioteket bör fråga författaren även i sådana fall. Men jag arbetar också som bibliotekarie och vet hur det kan vara: Det kan gå snabbt och någon lägger upp några böcker, tar en kopia på en dikt eller liknande och den finns där ett litet tag. Ingen spridning annat än att besökarna på biblioteket ser det och kanske blir lockade att låna. Jag vet inte vad lagen säger men jag kan tänka mig att det kanske kan ses som en bagatell – det vill säga om det är så att det är ett enstaka infall.

– Jag kan dock som författare tycka att det vore kul att höra att ett bibliotek skyltar med min dikt, och om jag då vet att de inte gör det annat än i ett mycket blygsamt format skulle jag inte begära ersättning. Så jag ser gärna att biblioteket hör av sig, säger Arne Johnsson som understryker att han bara kan tala för sig själv i det här fallet.

Däremot, om biblioteket höjer ambitionsnivån, då blir det en annan sak. En gräns går väl just vid att mångfaldiga en text, menar Arne Johnsson.

– Skyltar upp gör vi varje dag på biblioteken, med böckerna uppställda och kanske någon bok uppslagen på ett spännande ställe. Men om biblioteket sätter i system att till exempel presentera en författare i taget på ett generösare sätt, att det går utöver att lägga några böcker på ett bord och sätta upp en dikt, då tycker jag absolut att de ska tänka sig för och planera annorlunda.

– Det är något annat att publicera på webben under så lång tid, eller att lägga upp en text i en broschyr, affischera i större format eller liknande. Där likställer jag det med att t ex publicera i en tidskrift eller i Dagens dikt eller i en antologi. Då måste ju först och främst författaren kontaktas, få säga om det är ok, begära arvode och erbjudas att läsa korrektur, menar Arne Johnsson.

Författarförbundet menar att lagen är glasklar. Upphovsrätt gäller för den dikt som biblioteket i Danderyd publicerade på hemsidan. Någon inskränkning som fritt tillåter bibliotek att publicera upphovsrättsskyddat material på internet finns inte, hävdar Författarförbundets förbundsjurist Maria Martinsson.

Enligt Författarförbundet är många författare och översättare idag anslutna till Alis, vilket förenklar tillståndsförfarandet. Användaren slipper leta efter upphovsmannen eller dennes arvingar utan Alis gör jobbet. På frågan om biblioteken är bra eller dåliga på att fråga författarna om lov rent generellt, svarar Maria Martinsson:

– Vår förhoppning är att upphovsrätten ska vara en prioriterad fråga för biblioteken. Utan upphovsrätt, ingen ersättning till författare och översättare – utan ersättning, inga böcker att låna ut. Någon motsättning mellan upphovsrätt och verksamheten på biblioteken ser vi inte heller. Bibliotekens litterära verksamhet är mycket uppskattad av Författarförbundet och dess medlemmar. Men på samma sätt som biblioteket budgeterar för andra kostnader, är det nödvändigt att även budgetera för ersättning till de upphovsmän vars verk används i verksamheten, konstaterar Författarförbundets jurist.

Av upphovsrättsliga skäl avstår BBL från att publicera raderna ur den vackra dikten. ■

Är sagoläsning på biblioteket olagligt?

Sagoläsning för små barn har alltid varit en del av bibliotekets verksamhet. Sagoläsning i Malmö stadsbiblioteks en gång berömda sagogrotta, troligen kring 1980.

Högläsning på biblioteken kan vara i fara. Att läsa sagor för barn på biblioteket är kanske inte förenligt med upphovsrätten. BBL har försökt lista ut vad det är som gäller egentligen.

AV **ÅSA EKSTRÖM**

I EN TID AV stort fokus på barns läsning kan man ibland fundera över om man har hamnat i Kafkaland. Frågan är om högläsning ur böcker faller inom undantaget för vissa typer av offentliga framföranden. Maria Martinsson som är förbundsjurist på Författarförbundet fick frågan:

Bör varje enskilt bibliotek be om lov via Alis för att exempelvis läsa sagor för barn?

– Även uppläsning kan innebära ett tillgängliggörande för allmänheten. Om så är fallet måste läsningen rymmas inom 21 § Upphovsrättslagen för att tillstånd inte ska behöva inhämtas. Denna bestämmelse avser tillfällen då framförandet av verket inte är det huvudsakliga syftet, tillträdet är avgiftsfritt och anordnandet sker utan förvärvssyfte, vid undervisning eller gudstjänst. Vid tvekan är vår rekommendation att tillstånd bör inhämtas, säger Maria Martinsson.

I upphovsrättslagen infördes ändringar den 1 november i år. Bland annat infördes en ny generell avtalslicens. Författarförbundet är positiva till den generella avtalslicensen, som bland annat ger möjlighet att licensiera sådana uppläsningar som inte omfattas av 21 § URL. När BBL ringer upp upphovsrättsorganisationen Alis kan varken jurister eller förbundsordföranden Sus Andersson redogöra för exakt hur många av landets bibliotek som ber om lov för att använda exempelvis dikter eller läsa sagor för barn. Enköpings bibliotek nämns som ett exempel på ett bibliotek som frågat om lov för att använda dikter och en bildillustration på Emil i Lönneberga i samband med en utställning. På frågan om varför man inte frågat om lov för att läsa sagor för barn säger sagoansvarig på Enköpings bibliotek:

– Bra fråga. Det ingår ju i uppdraget att förmedla litteratur och berättelser. Det är så självklart för oss att vi inte ens reflekterat över det. Hur ska vi annars locka små barn att bli nyfikna på böcker? Däremot är det sällan en ren uppläsning. Att läsa sagor för barn innebär ju ofta gestaltning och lek.

Var går gränsen egentligen? Nyligen var det Nordisk biblioteksvecka med Kura skymning och Kura gryning runt om i landet som Föreningen Norden initierar. Även om man fått klartecken och frågat om lov har säkerligen inte ett enda bibliotek ens reflekterat över att behöva be Alis om lov för att läsa ur böckerna om Plupp.

Svensk Biblioteksförening har en tydlig åsikt i frågan om högläsning av sagor för barn på biblioteket:

– Biblioteken har alltid främjat läsning och verkat för att stärka litteraturens ställning i samhället. Det är en central uppgift för de offentligt finansierade folkbiblioteken som också bekräftas i den nya bibliotekslagen. Den statliga biblioteksersättningen ger ersättning till författaren för varje utlån. Vår inställning är att rätten till högläsning, t ex vid sagostunder för barn, borde inrymmas i undantaget för offentliga framföranden i upphovsrättslagen. Om något skulle tala mot detta måste regeringen skyndsamt ta ställning till om ett ytterligare eller tydligare undantag behövs, säger Niclas Lindberg på Svensk Biblioteksförening. ■

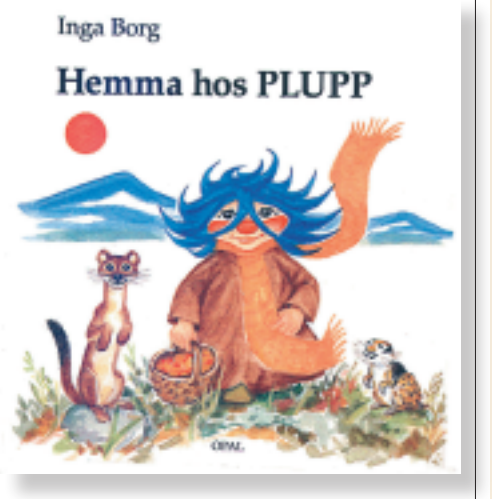

Ska biblioteken be om lov för att läsa ur Plupp?

"Vår inställning är att rätten till högläsning, t ex vid sagostunder för barn, borde inrymmas i undantaget för offentliga framföranden i upphovsrättslagen."

Lagtexter

1 kap. 2 §

Upphovsrätt innefattar, med de inskränkningar som föreskrivs i det följande, uteslutande rätt att förfoga över verket genom att framställa exemplar av det och genom att göra det tillgängligt för allmänheten, i ursprungligt eller ändrat skick, i översättning eller bearbetning, i annan litteratur- eller konstart eller i annan teknik.

Framställning av exemplar innefattar varje direkt eller indirekt samt tillfällig eller permanent framställning av exemplar av verket, oavsett i vilken form eller med vilken metod den sker och oavsett om den sker helt eller delvis.

Verket görs tillgängligt för allmänheten i följande fall:

• När verket överförs till allmänheten. Detta sker när verket på trådbunden eller trådlös väg görs tillgängligt för allmänheten från en annan plats än den där allmänheten kan ta del av verket. Överföring till allmänheten innefattar överföring som sker på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till verket från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer.

• När verket framförs offentligt. Offentligt framförande innefattar endast sådana fall då verket görs tillgängligt för allmänheten med eller utan användning av ett tekniskt hjälpmedel på samma plats som den där allmänheten kan ta del av verket.

• När exemplar av verket visas offentligt. Offentlig visning innefattar endast sådana fall då ett exemplar av ett verk görs tillgängligt för allmänheten utan användning av ett tekniskt hjälpmedel på samma plats som den där allmänheten kan ta del av exemplaret. Om ett tekniskt hjälpmedel används är det i stället ett offentligt framförande.

• När exemplar av verket bjuds ut till försäljning, uthyrning eller utlåning eller annars sprids till allmänheten.

• Med överföring till allmänheten och offentligt framförande jämställs överföringar och framföranden som i förvärvsverksamhet anordnas till eller inför en större sluten krets.

2 kap. 21 §

Var och en får, med undantag för filmverk och sceniska verk, framföra offentliggjorda verk offentligt

• vid tillfällen där framförandet av sådana verk inte är det huvudsakliga, tillträdet är avgiftsfritt och anordnandet sker utan förvärvssyfte samt

• vid undervisning eller gudstjänst.

Lär av historien!

Förlaget som drog in Lilla Hjärtat ville tjäna en extra slant i samband med SVT:s julkalender om stenåldersfamiljen Hedenhös. Men nyutgivningen av nostalgiklassikern kritiserades för rasism och drogs därefter in.

AV **ÅSA EKSTRÖM**

Bibliotekarien Anna-Stina Takala, verksamhetsutvecklare IT och kommunikation, Botkyrka kommun, tycker att det mest anmärkningsvärda ifråga om nyutgivningen av Barna Hedenhös, är att förlagen inte tycks ha lärt sig något av historien.

– Jag tänker att man kanske lär sig av debatter som den om Lilla Hjärtat, och inte okritiskt sprider fördomar och stereotyper okommenterat vidare. Så till viss del var det väl bra att man till slut stoppade nyutgivningen av *Barna Hedenhös upptäcker Amerika*.

Anna-Stina Takala berättar att hon själv tillhör en generation som läst och tyckt om böckerna om Barna Hedenhös men att hon på senare år har omvärderat böckerna. En naturlig utveckling baserad på både förnuft och kunskap, tycker hon själv.

– Däremot kan man ju undra varför Bonnier Carlsen väljer att återigen ge ut dessa gamla nostalgiböcker. Finns det verkligen inte andra historier som vore värda att berätta och sprida idag? undrar Anna-Stina Takala som i nästa andetag föreslår alternativa julkalendermanus som *Minimysterierna* av Helena Bross eller *Snöspöket* av Christina Wahldén.

Årets julkalender i SVT är baserad på Bertil Almqvists 50-talsböcker om stenåldersfamiljen Hedenhös, en bokklassiker som nu kritiseras för att vara full med ”1950-talsfördomar” och könsrollskonserverande stereotyper. Pappa Ben är ute och jagar medan mamma Knota är hemma och rör i grytan. Det var julkalenderns regissör Jonathan Sjöberg som efterlyste ett förord eftersom berättelserna inte får sin kontext förklarad och flera av dem idag uppfattas som rasistiska. I julkalendern har man därför medvetet valt bort sådant som hudfärg, folkslag och dammiga familjevärderingar ur böckerna. Även litteraturvetaren Paul Tenngart, Lunds universitet, påpekade att det är problematiskt att människorna i Barna Hedenhös i så hög grad definieras utifrån sin hudfärg.

”I *Barna Hedenhös upptäcker Amerika* säger Pappa Ben bland annat: ”Hejsan rödingar, här ser ni att vit man vara vän med stor oxe. Röd man inte heller behöva vara rädd för buffliga bufflar – om han byta färg”.

Bonnier Carlsen, som lanserar den nytryckta samlingsvolymen, tycks ha glömt att ett förord skulle ha kunnat bidra till att förklara den tidsanda som rådde då böckerna skrevs. Dessutom sade förläggaren Martin Harris till SvT:s Kulturnyheterna att förlaget *”pratat med rättighetsinnehavarna och de vill inte att vi ändrar i böckerna och då får man antingen ge ut dem som de är och hoppas att föräldrarna kan förklara för barnen att de här böckerna skrevs för 50 år sedan, eller så får man avstå från att ge ut dem.”* Något som inte stämde. På Urax förlag, som även de ger ut ett par av Almqvists Hedenhös-böcker, har man textredigerat i bilderböckerna för att modernisera dem.

FOTO: ÅSA EKSTRÖM

Julkommersen drog igång och Bonnier Carlsen hakade på.

– I originalutgåvan står det till exempel ”I negerstammarnas Afrika”, det har jag tagit bort. Det tror jag Bertil Almqvist, som var antirasist, hade hållit med om. Han hade inte skrivit så idag, om han levt, menar förlagschefen Ellen Karlsson.

BBL har förgäves försökt nå ansvariga på Bonnier Carlsen för att få svar på frågan hur man resonerat kring utgivningen av Lilla Hjärtat alternativt familjen Hedenhös. Istället skickade förlaget ett mejl:

Vi har beslutat oss för att vi i kommande utgåvor av denna samlingsvolym inte tar med Barna Hedenhös upptäcker Amerika. Berättelsen innehåller förlegade värderingar och därför har vi valt att lyfta ur den. Böckerna om Barna Hedenhös skrevs av Bertil Almqvist under 1940- och 50-talen. De bör också läsas utifrån den tidsanda som rådde i Sverige, och västvärlden, under dessa decennier. ■

Det finaste du kan ge en bok är en smula uppmärksamhet!

3373 Owl exponeringsställ medium

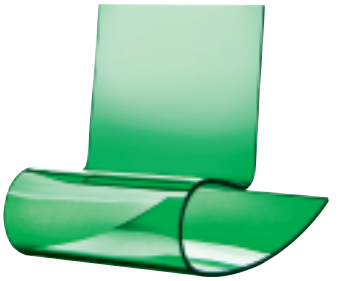

3562 Gunga exponeringsställ

3408 Bokställ

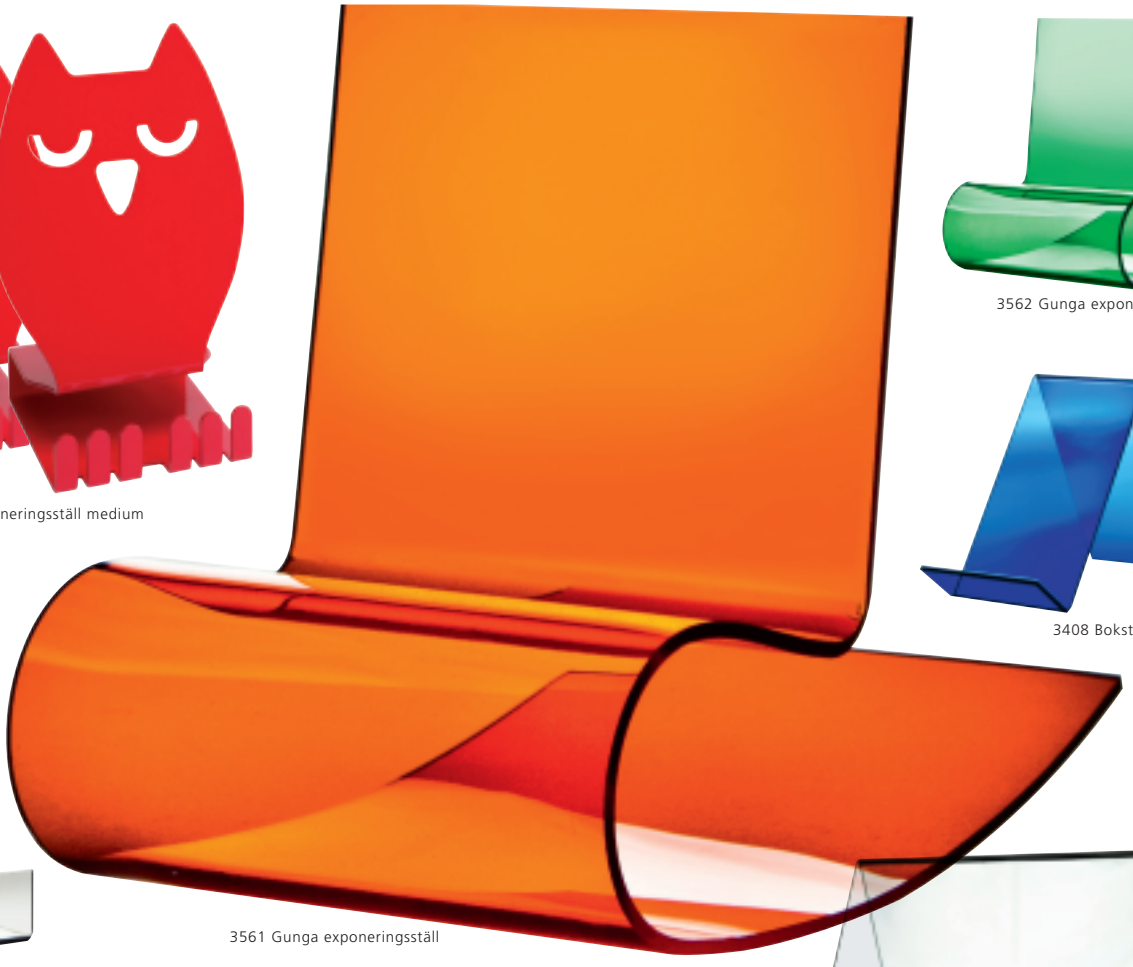

3561 Gunga exponeringsställ

3442 Broschyrställ

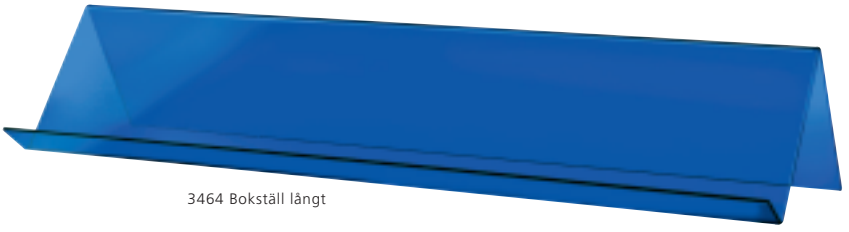

3464 Bokställ långt

3412 Bokställ i två våningar

Syns du inte, finns du inte. Ett ganska trist öde om du är en bok som vill bli uppmärksammad och läst. Å andra sidan finns massor av hjälp att få.
Kika in i vår webbshop och se alla funktionella och snygga exponeringsställ som finns. En glasklar julklappsidé till ditt bibliotek och dina böcker. God Jul önskar vi på Eurobib Direct!

Eurobib® direct

www.eurobib.com I 046-31 18 50 I direct@eurobib.se I Part of Lammhults Design Group

Ett komplicerat förhållande

– Vi kan bara beklaga det inträffade. Alla som lånat en e-bok på ett folkbibliotek bör byta lösenord omedelbart, konstaterar Johan Greiff, vd för Elib, vars e-boksläsare registrerat sig hos Adobe, där i sin tur alla lösenord var på vift i höstas.

AV **ÅSA EKSTRÖM**

I SEPTEMBER/OKTOBER BLEV MJUKVARUJÄTTEN Adobe hackat och några veckor senare uppmanades alla kontoinnehavare att byta lösenord. Drabbade var alla de som använder sig av exempelvis Photoshop, InDesign, Flash, PDF och Adobe Reader. Det är oklart hur många som omfattades – det kan vara uppemot 130 miljoner människor världen över. Enligt en konsultfirma har 400 000 svenskar drabbats.

För att låna e-böcker på folkbibliotek krävs att användaren registrerar sig hos Adobe och laddar hem programmet Adobe Digital Editions. Bakom konstruktionen står den svenska e-boksdistributören Elib som ägs gemensamt av Bonniers, Natur & Kultur, Norstedts och Piratförlaget

– För att kunna låna och läsa upphovsrättskyddade böcker krävs drm-skydd och detta är det alternativ vi har i dagsläget. På sikt hoppas vi kunna streama textböcker på samma sätt som ljudböcker – ett slags e-boksspotify – så att vi slipper vara beroende av Adobes tjänster, säger Johan Greiff.

Han tycker att det är beklagligt att ett av världens största mjukvaruföretag har haft ett så dåligt skydd.

– Vi skulle ju heller aldrig ha kunnat utveckla tjänsten själva utan gör som miljoner andra företag – förlitar oss på de stora företagen och det som redan fungerar i praktiken. Nu tror jag att säkerhetsläckorna är små i bibliotekssammanhang. Men det som är farligt är när folk använder samma lösenord till alla tjänster som e-post, bloggar, Facebook och Twitter etc. Byt lösenord ofta!

SKL verkar för att kommuner och landsting ska ha förutsättningar att ge en god service i sina verksamheter. Därför är det olyckligt om de tjänsteleverantörer som biblioteken arbetar med inte har säkra system för användaruppgifter. Det menar Louise Andersson, expert på kulturpolitik, på SKL. För att minska beroendet av enskilda plattformar och lösningar menar SKL överlag att offentlig sektors digitala tjänster i större utsträckning bör bygga på etablerade standarder och öppen källkod.

FOTO ÅSA EKSTRÖM

Byt lösenord ofta!

– I det förarbete som vi har genomfört gällande folkbibliotekens avtal med leverantörer av e-böcker, kan vi se att frågor som rör användardata inte är tillräckligt reglerade i de nuvarande avtalen. Det är ett av de perspektiv som vi kommer ha med oss i framtida samtal med aktörerna på fältet, konstaterar Louise Andersson samtidigt som hon betonar att SKL inte är en tillsynsmyndighet.

”

Ett inte helt avlägset scenario skulle kunna vara att Google Books ersätter flertalet bibliotekssystem om någon kostnadsbesparande effektivitetskonsult får den idén.

Signaturen Andy, på bloggen Copyriot.

– Vi följer inte upp kommuners eller biblioteks dagliga verksamhet. De frågor som gäller detta behöver ställas direkt till de som är ansvariga lokalt för verksamheten. Vad gäller information till låntagare om de problem som uppstått, är även det en fråga för de enskilda biblioteken, hävdar man från SKL:s sida.

Historikern, debattören och författaren Rasmus Fleischer var först ut med att belysa problemet med att Adobe-hacket även drabbar folkbiblioteken och dess användare. Han menar att biblioteken måste bli mer kritiska och ifrågasättande.

– Oavsett om biblioteket samarbetar med Starbucks, BTJ eller Adobe, måste de fråga sig om villkoren är acceptabla. Vore det okej om ett kafé i bibliotekets lokaler skulle tillämpa en åldersgräns på 13 år, som Adobe gör för sina tjänster? Är det okej att Adobe samlar in detaljerade uppgifter om varje sidbläddring och sannolikt låter informationen gå vidare till NSA? Hur ser Elib på yttrandefrihetens gränser? Dessa frågor måste biblioteken fortsätta att ställa, menar Rasmus Fleischer.

Samtidigt finns det konkreta lösningar som bibliotek och myndigheter kan använda sig av för att inte sätta sig i knät på de multinationella datajättarna, säger han.

– Att använda öppna standarder och öppen källkod när det är möjligt. Och att bygga upp egna lösningar i stället för att köpa in molntjänster av privata företag. För ett enskilt bibliotek finns det kanske sällan ett val, men det visar bara på behovet av nationellt eller internationellt samarbete i bibliotekssektorn, menar Rasmus Fleischer.

Är det överhuvudtaget möjligt för biblioteken att stå självständiga på denna marknad och samtidigt nå alla andra användare via deras olika mobiler, surfplattor etc? Eller bör biblioteken inte ens bry sig?

– Det beror på VAD man vill nå dem med. Surfplattor och smartphones är visserligen inte optimala för bokläsning, men hittills har biblioteken valt att prioritera spridningen av kommersiella e-böcker. Då tvingas man jobba på kommersiella villkor, vilket innebär kopieringsspärrar, som innebär sluten källkod, övervakning och godtyckliga regler som dikteras av stora företag. Men i det långa loppet handlar litteraturens digitalisering om så mycket mer än bara e-böcker. Biblioteken kanske borde tacka nej till kommersiella samarbeten där villkoren inte är acceptabla, och i stället lägga resurser på t ex digitaliserat förmedlingsarbete.

Rasmus Fleischer menar att biblioteken måste sätta på sig de kritiska glasögonen när det gäller samarbeten med kommersiella aktörer.

– När biblioteken tillhandahåller e-böcker med hjälp av Elib och Adobe har de privatiserat en liten bit av en offentlig verksamhet. Det är jämförbart med att låta Starbucks driva bibliotekets kafé, eller att sköta inköp via en profiltjänst från BTJ. Var gränsen går är upp till varje bibliotek, men för varje privatisering krymper biblioteket och i slutändan återstår kanske bara en fond för att finansiera kommersiella medietjänster åt medborgarna.

Rasmus Fleischer pekar på det faktum att biblioteken bedrivit rena reklamkampanjer för att marknadsföra e-böckerna och Elib. Stockholms stadsbibliotek har rentav bedrivit reklamkampanjer för Apple utan att ens ta betalt, skriver Rasmus Fleischer.

Biblioteken har som uppdrag att öka läsandet och det inkluderar även e-boksläsning, hävdar Elin Nord, Göteborgs stadsbibliotek, som tillsammans med Järfälla bibliotek, Mina bibliotek och ett tiotal andra bibliotek uppmanat sina användare att byta lösenord.

– Däremot borde vi absolut diskutera och problematisera mer än vad vi gör idag! ■

Skolinspektionen ryter till

Företaget Jensen Education AB hotas med böter på 200 000 kronor av Skolinspektionen för att deras skola, Jensen gymnasium i Linköping, saknar ett skolbibliotek som uppfyller skollagens krav.

AV **ÅSA EKSTRÖM**

Enligt skolinspektionen har de 130 eleverna rätt till ett skolbibliotek som ska fungera som stöd för deras lärande.

– Skolans skolbibliotek har ett alltför begränsat innehåll för att kunna bidra till elevernas måluppfyllelse. Skolan har inte heller något organiserat samarbete med stadsbiblioteket som skulle kunna innebära att de krav som ställs på ett skolbibliotek kan anses vara uppfyllt. Vi förutsätter nu att det ansvariga företaget omedelbart ser till att skolans elever får tillgång till ett bibliotek med ett innehåll som motsvarar de krav som ställs i skollagen, säger Ann-Marie Begler, generaldirektör, Skolinspektionen.

Före den 15 januari 2014 ska bristerna ha åtgärdats annars riskerar Jensen Education AB böter på 200 000 kronor.

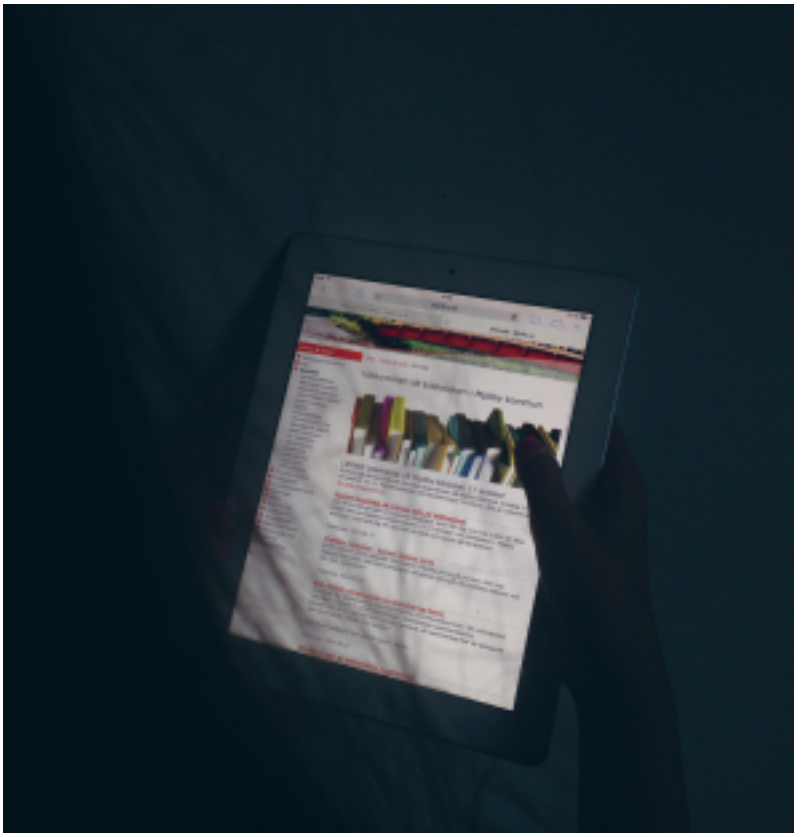

Fackförbundet DIK uppmanar sedan en tid tillbaka att anmäla skolor som saknar skolbibliotek.

På frågan om Skolinspektionen fått in fler anmälningar på sistone svarar Carina Larsson, pressekreterare på myndigheten:

– Det finns ingen exakt statistik, men jag har kollat runt och det verkar som att vi fått fyra anmälningar efter DIK:s uppmaning. Vi har inte fattat beslut om någon av dessa ännu.

Det dröjde inte många timmar innan bolagsägaren Mikael Carstensen ringde upp BBL för att meddela att Jensens gymnasium inför en kompletterande digital bibliotekstjänst till det lilla fysiska skolbiblioteket.

– Redan nu i veckan ska vi införa en digital bibliotekstjänst som kompletterar vårt fysiska bokbestånd i det numera tillgängliga skolbiblioteket. Det handlar om en tjänst som vi testkört under hösten, säger företagets representant till BBL.

– Eleverna i skolan har Google Chromebook och får via den tillgång till 5 000 titlar – både fack- och skönlitteratur – och en lärplattform som i princip är tillgänglig jämt.

Skolinspektionen har tidigare framfört kritik mot skolan angående den lilla samling fysiska böcker som förvarats i ett låst utrymme. Det har skolan åtgärdat genom att placera bokhyllorna i ett tillgängligt utrymme.

Har det nya skolbiblioteket en skolbibliotekarie?

– Nej, vi har ingen anställd bibliotekarie men vi har en platsansvarig lärare.

Företaget Jensens representant skyller på skolans rektor när det gäller Skolinspektionens hot om böter.

– Vi beklagar djupt att Skolinspektionen vid kontakter med vår rektor i Linköping fått uppfattningen att vi inte har vidtagit åtgärder för att genomföra den lösning vi informerade Skolinspektionen om i augusti.

Niclas Lindberg, generalsekreterare på Svensk Biblioteksförening, säger att digitala böcker och satsningar är bra men att det inte räcker.

– Det riktigt goda skolbiblioteket innehåller också en bibliotekariekompetens som kan hjälpa till att guida eleverna i deras medie- och informationskunnighet. Det är det man måste förstå, att skolbibliotek är inte bara är ett formellt lagkrav på ett papper. Det finns en djupare tanke om varför man behöver ha tillgång till ett skolbibliotek i sitt skolarbete och det är det man ska sträva efter att uppnå – inte efter att blidka en myndighet. ■

Lånade stunder

– kalender från Finland utmanar bilden av bibliotekarien

AV **NINA FRID**

Ylva Larsdotter, bibliotekarie vid Helsingfors svenska arbetarinstitut/Arbis bibliotek och Miss Juli i den nyutgivna bibliotekariekalendern för 2014 – hur kommer man på tanken att göra en bibliotekariekalender?

– Poliser, brandmän, bönder och sjuksköterskor har gjort det. Det var dags för bibliotekarierna också! Vi vill lyfta fram vår yrkeskår och visa vilken mångfald av bibliotekarier det finns runt om på våra bibliotek. Vi är inte alls gamla gråa möss som hukar oss i dammiga magasin – tvärtom!

Finns det en stereotyp bild av bibliotekarien som ni ville bryta mot?

– Den seglivade stereotypen av bibliotekarien, inte minst i populärkulturen, är en trist, introvert glasögonprydd dam med höghalsad blus och hårknut som hyschar. Vi vill leka med och sticka hål på den myten genom smink, vackra kläder och frisyrer och genom att knäppa upp blusen och dra upp kjolen lite grann.

Mer glamour än damm?

– Vi redaktörer för kalendern, Marjo Perälä från Vanda stadsbibliotek och Kitty Rönnberg från Esbo stadsbibliotek och jag själv har ett gemensamt intresse för och kärlek till den glamourösa vintagestilen från 1920- till 1960-talet vad gäller mode, litteratur, konst, film och inredning. Vi bestämde oss därför på ett tidigt stadium att kalendern skulle gå i den stilen. Också i ett traditionellt bibliotek med hyllor sprängfyllda med böcker.

Är alla på bilderna bibliotekarier?

– Alla är bibliotekarier, och det var viktigt att ha både män och kvinnor i olika åldrar, storlekar, former och färger. Genom de 12 bilderna vill vi, med glimten i ögat, berätta om en dag på biblioteket. Miss Januari kommer till jobbet och Miss December har kommit hem från jobbet och gör sig i ordning för nyårsfesten. Där emellan får vi olika ”lånade stunder” från en bibliotekariens vardag både framför och bakom disken.

– Det var också viktigt att göra det till ett trespråkigt projekt. Därför heter kalendern Lainattuja hetkiä/Lånade stunder/Borrowed Moments 2014. Finland har två nationalspråk, finska och svenska, men vi tyckte att det var passande att ha det även på engelska. Vi hoppas kunna förgylla vardagen för dem som köper kalendern men också locka dem till bibliotek runt om i världen för lånade stunder.

Det är ett marknadsföringsprojekt för bibliotek?

– Ja, men det är också viktigt för oss att det är ett välgörenhetsprojekt. Vi ville stödja en nationell organisation i Finland som gör ett angeläget och viktigt jobb men som inte syns så mycket, Ätstörningsförbundet i Finland, SYLI r.y. Ätstörning är en sjukdom som många kan relatera till, är sjuka i eller har någon i sin närhet som lider av det.

Inga magra fotomodeller i den här kalendern, men ni är alla snyggt stylade. Vem har tagit bilderna?

– PinUpHelsinki, som består av stylisten och modisten Fiona Timantti, makeup-artisten Miia Magia och fotografen Jirina Alanko. De står för styling, smink, kläder, för fotografering av modellerna samt färdigställande av fotografierna.

– Men vi planerade tillsammans vad fotografierna skulle föreställa och vem som skulle ha vilken månad och vilken stil. Vi tittade på mängder av foton och filmer. Att rollbesätta kalendern var en härlig, intensiv och mycket rolig del av arbetet. Själv fick jag verkligen leka med flapper, 20-talsestetiken som Miss juli.

Vilka reaktioner har ni fått på kalendern?

– Än så länge enbart positiva! Många menar att det är bra PR för biblioteken och inte minst för bibliotekariekåren.

Är bibliotekarie ett sexigt yrke?

– Absolut! Bildning, läsning, kunskap är hett. Se bara i kalendern!

Blir det en kalender år 2015 också eller är det en engångssatsning?

– I dagsläget har vi inte planerat någon ytterligare kalender men vem vet... Men då måste vi byta tema – bibliotekarier som Angry Birds kanske?

Slutligen, hur får man tag på kalendern?

– Det går att beställa kalendern och läsa mer om projektet på: www.facebook.com/lainattujahetkia och på www.avain.net. Vi beslöt oss tidigt för att starta en Facebookgrupp för kalendern och det har i stort sätt varit vår enda marknadsföringskanal förutom artiklar i media, och det har gått över förväntan! Det går mycket bra att beställa från Sverige (och övriga världen). Den perfekta julklappen som räcker hela nästa år! ■

Kerstin Thorvall – och biblioteken

AV **HENRIETTE ZORN**

HON DEBUTERADE SKÖNLITTERÄRT 1959 med tonårsboken *Boken till dig*. Därefter följde en strid ström av böcker skrivna för barn och ungdomar men även riktade till vuxna – älskade och flitigt utlånade på landets bibliotek: *Vart ska du gå? Ut, Thomas en vecka i maj, Min pappa säger att din pappa sitter i fängelse, Sergio i Chile, Jag vill också vara med* – listan kan göras lång.

Vi är många som blev vuxna med Kerstin Thorvalls ungdomsböcker och som andlöst fortsatte att följa henne i vuxenböckerna: Skandalboken som orsakade moralpanik, *Det mest förbjudna* från 1976, som låg det biografiska nära i sin uppgörelse med modern och med utlämnande och fräna inblickar i kvinnlig sexualitet. Hon vågade skriva om kvinnors längtan att bara sticka sin väg (i t ex *Ensam dam reser ensam* 1979) och inte minst om klass och psykisk sjukdom i böckerna som sent i livet gjorde henne till en ”respekterad” författare och som inleddes med *När man skjuter arbetare* (1993). För den belönades hon med Moa Martinson-stipendiet 1994.

Hon skrev om sina tillkortakommanden som maka och mor, sin längtan efter kärlek och aptit på sex, om sitt behov av att dansa och om oron och ångesten som kom att bli en livslång följeslagare. Hon skrev om det förtigna klimakteriet och hennes sista bok, *Upptäckten* (2003), är en rapport om ålderdomen och beroende ”i hemtjänstens våld” men rymmer även tillbakablickar och en hel del ånger, framför allt i rollen som mamma.

I Beata Arnborgs biografi om Kerstin Thorvall, *Uppror i skärt och svart*, som utkom tidigare i höstas, tecknas Thorvalls liv kronologiskt från födelse (1925) till död (2010). Och även om man tror sig veta ganska mycket om just den saken, hennes liv – omskriven som hon var eftersom hon så frikostigt också delade med sig – så fördjupas och nyanseras bilden av denna ganska komplicerade människa som i många stycken lyckades gå på tvärs med den rådande tidsandan. När det personliga skulle vara politiskt gjorde Thorvall det privata offentligt; gränslöshet inom vissa ramar var inget för Thorvall, antingen eller var det som gällde. Men det som bland mycket annat blir uppenbart i Arnborgs biografi är vilken arbetshäst Kerstin Thorvall var. Bara bokproduktionen överstiger sextiotalet titlar. Hon var oupphörligen produktiv (och kreativ) först som uppskattad modetecknare, sedan som skribent i veckopressen, barnboksförfattare, manusförfattare, romanförfattare, journalist och debattör, nästan in i det sista ... Ständigt verksam genom barnafödslar och uppslitande skilsmässor, regelbundna inläggningar på psyket och den allestädes närvarande känslan av att inte passa in; ett utanförskap som odlades av Thorvall själv till en punkt där den riskerade att bli en självuppfyllande profetia.

Beata Arnborgs biografi väjer inte för det faktum att Kerstin Thorvall var en besvärlig människa, trolös mot vänner, nyckfull mot barnen och närstående som hon med jämna mellanrum sade upp kontakten med.

Huruvida hennes relation till biblioteken var komplicerad eller inte framgår inte. Men när utlåningen av hennes böcker slog nya rekord i början av 1990-talet när en ny generation läsare började hitta till hennes böcker, använde hon det i sin argumentation gentemot förlaget (Bonniers) som hon ansåg borde ge ut tre av hennes böcker i en trippelpocketutgåva. Förgäves.

Från bibliotekens sida däremot tycks relationen till författaren Thorvall eller snarare hennes böcker, inte alltid ha varit helt gnisselfritt. I Arnborgs biografi framgår att Malmöbiblioteken i slutet av 1970-talet tog beslutet att inte köpa in författarens senaste böcker i likhet ’med annan dålig litteratur’. Det var framför allt uppföljarna till skandalboken det handlade om: *Den lyckliga kärleken* och *Oskuldens död* (båda 1977) som inte föll Malmöbibliotekarierna i smaken. ”Böckerna ansågs vara pekoral och dagsländor”, refererar Arnborg.

Ett par år senare, 1981, gnisslade det igen när romanen *Din lycka är min* kom ut. Den fick visserligen överlag god kritik men den fick inte lånas ut till yngre låntagare i Tranås eftersom Smålandsorten, där romanens huvudperson Anja var uppvuxen, framställts som ”intolerant och trångsynt”.

Inledningen eller prologen till Arnborgs gedigna biografi är en beskrivning av ett författarframträdande på ett Stockholmsbibliotek som inte egentligen skulle ha blivit av. Kerstin Thorvall var 75 år. Boken *Jag minns alla mina älskare och hur de brukade ta på mig* (2000) hade kommit ut och på DN:s ledarsida utmålades Thorvall som sexturist. Att möta bibliotekspubliken och tala om just den boken kändes övermäktigt. Men hon ändrade sig.

Med benäget tillstånd från förlaget publiceras texten här intill. ■

Kerstin Thorvall, du är en katastrof!

FOTO: CAROLINE ROOSMARK

Kerstin Thorvall – på omslaget av sin sista bok.

Utdrag ur Beata Arnborgs bok: *Kerstin Thorvall. Uppror i skärt och svart*.
© Beata Arnborg, 2013
© Bokförlaget Atlantis AB, 2013

Bagarmossens bibliotek hade bjudit in Kerstin Thorvall för att hon skulle minnas alla sina älskare och hur de brukade ta på henne. Biblioteket var aktivt. Författarbesöken avlöste varandra. Publiken förväntades bli stor. Thorvall var en flitig författare, en kontroversiell författare och, på senare år, en prisad författare.

I sina böcker hade hon i skarpsynta bisatser avslöjat såväl manlig makt som kroppens lust och den egna ensamheten. Hon skulle tala om och läsa ur sin nyutkomna bok, den sextioandra i ordningen, med titeln *Jag minns alla mina älskare och hur de brukade ta på mig*.

Hennes ångest hade tilltagit under åren. Hon hade nyligen fyllt sjuttiofem år och rädslan inför att uppträda hade blivit näst intill oöverkomlig. Kvällen innan hade hon varit inbjuden till en uppläsning tillsammans med en rad kända författare på restaurang Prinsen i Stockholm. Hon kom aldrig dit. I sista stund hade hon hoppat av; en artikel på Dagens Nyheters ledarsida hade kallat henne sexturist. Det sänkte henne, tillfälligt.

På förmiddagen hörde hon av sig till Bagarmossen: detta skulle hon inte klara av, det blev nog för mycket. Men – hon lämnade ändå en liten möjlighet till bibliotekarien – om Marika Lagercrantz och Sara Lidman hämtade henne i bil och följde henne till biblioteket skulle hon kunna komma.

Marika Lagercrantz bodde i Bagarmossen och var en flitig biblioteksbesökare. Skådespelaren hade känt Kerstin Thorvall i hela sitt liv och hade dessutom uppträtt tillsammans med henne. Hon ställde upp. Hon ringde i sin tur Sara Lidman – med viss bävan, hon kände inte den kända författaren – som även hon ställde upp.

Med kort varsel hämtades Sara Lidman i Skarpnäck och Kerstin Thorvall på Söder för vidare befordran till Bagarmossens centrum.

De tre kvinnorna anlände sent. Kaos rådde på det lilla biblioteket. Så många hade kommit för att lyssna till Thorvall att flera fick avvisas. Det krävdes argument och armbågar för att kvällens gäst skulle nå podiet. Lätt var det inte, och framfarten försvårades också av författarens skadade fötter som gjorde det plågsamt för henne att gå.

Men så snart hon tagit sitt sista osäkra steg från golvet och in i allas åsyn väcktes en ny dimension i Kerstin Thorvall. Hon var trots yttre skavanker och inre kval en estradör; hon strålade självklart, talade och läste bländande. Hon tände och rörde publiken. Ihärdiga applåder följde framträdandet. Blombuketten som överräcktes som tack tycktes liten – Kerstin Thorvall var en stor kvinna. Hon tog plats. Hon log, lycklig och stjärnlik. Då hördes en hög röst från publiken:

»Kerstin Thorvall, du är en katastrof! Du är en katastrof!«

Samtidigt som ett förvirrat och förvånat sorl spred sig i lokalen banade sig den kortväxta, energiska Sara Lidman bestämt fram mot podiet, hoppade upp och omfamnade sin författarkollega. Så fattade hon mikrofonen – och fångade snabbtänkt och elegant tråden från den ilskna kvinnan bland åhörarna:

»Ja, Kerstin, du är en katastrof. Är vi inte alla katastrofer, då och då i livet. Och är det inte alldeles fantastiskt och mänskligt att vi vågar visa varandra också de sidorna. Du vågar visa oss alla hur vi står inför kärleken. Vi står absolut hjälplösa. Du ger den mest katastrofala sidan av mig själv en röst. Att du vågar. Jag älskar dig, Kerstin, för ditt mod!«

Skolbibliotek – skolans hjärta eller sorgebarn?

”Men jesus vilket resursslöseri”. Så beskriver en lärare och så småningom biblioteksansvarig sin första reaktion på den lagändring som innebär att alla skolor måste ha ett skolbibliotek. Rektorn vid samma skola var också skeptisk, hon talade om skolbibliotek som något ”gammaldags och otidsenligt”.

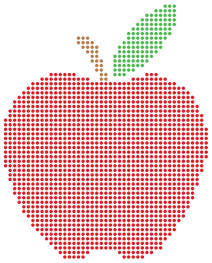

Sara Victorin
Att starta skolbibliotek. En studie av två fristående skolor.

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP, INSTITUTIONEN FÖR ABM, UPPSALA UNIVERSITET, 2013.

I SIN UPPSATS ”ATT starta skolbibliotek En studie av två fristående skolor” undersöker Sara Victorin själva processen kring det som händer när skolor ska inrätta sina skolbibliotek. Hon följer detta genom ett pågående arbete vid två fristående grundskolor inom skolföretaget Vittra, som ingår i AcadeMedia-koncernen, Sveriges största utbildningsföretag.

Uppsatsen blir en högintressant bredvidläsning till den aktuella debatten om skolbibliotekslagen. Uppsatsen speglar att den lagliga skyldigheten att ge tillgång till ett skolbibliotek uppfattas som tolkningsbar och därmed blir beroende av både ekonomiska resurser och varierande åsikter hos de ansvariga om vad ett skolbibliotek är och om det alls behövs något sådant.

Victorin genomför kvalitativa intervjuer, där skolor och personal anonymiseras genom fiktiva namn. På ”Tallskolan” finns rektor ”Tora” som ser skolbibliotek som något otidsenligt och skolbiblioteksansvariga ”Tina” som talar om resursslöseri. På Tallskolan blir skolbiblioteket något påtvingat och därmed en stressfaktor – något som åtminstone inledningsvis i första hand handlar om att tillgodose Skolinspektionens krav. Här märks för övrigt det återkommande fenomenet att vissa friskolor gärna vill spara på egna resurser genom att utnyttja befintliga kommunala faciliteter. Rektor Tora hade hellre sett ”ett utökat samarbete” med folkbiblioteket än ett skolbibliotek i egen regi.

På nybyggda ”Granskolan” råder ett annat förhållningssätt. Där är skolbiblioteket inplanerat och rektor ”Greta” är mån om att ”göra rätt från början”. ”Gunbritt”, förskollärare och erfaren pedagog, tar med entusiasm sig an sitt nya uppdrag som skolbiblioteksansvarig. Granskolan satsar på bemanning på halvtid, biblioteket får en ”öppen” placering, mitt i lokalerna, medan Tallskolan inrättar sitt skolbibliotek i ett låst rum utan bemanning. Förutom inställningen till skolbibliotek kan detta sannolikt också förklaras av att Granskolan lättare kunde avsätta lokaler i den nybyggda skolan medan Tallskolan måste använda befintligt lokalutrymme.

Gemensamt för de bägge skolorna är att man är på osäker mark när det gäller skolbibliotekens uppbyggnad och praktik. Både Tallskolan och Granskolan köper in det ”startpaket” för skolbibliotek som ägaren AcadeMedia erbjuder. I paketet ingår bland annat 200 böcker och datasystemet Freelib med dator.

Detta är ett startpaket som AcadeMedia tog fram som ett resultat av den interna enkät som koncernen lät göra 2011 och som visade att femton procent av koncernens skolor inte hade något skolbibliotek. Sara Victorin redovisar i uppsatsen en intervju med AcadeMedias kvalitetschef Ingela Gullberg, som betonar att resultatet ”inte är acceptabelt”, eftersom de femton procenten därmed kommer att bryta mot lagen. Skolbibliotek är, enligt Gullberg, visserligen en stor investering men ett obligatoriskt åtagande. ”Att slippa undan på billigast möjliga vis finns inte på agendan”. Gullberg har en bakgrund på Skolverket och Skolinspektionen och är därmed väl förtrogen med sådant som lagstiftning om skolbibliotek.

Intervjuerna med rektorer och biblioteksansvariga görs vid flera tillfällen. När Victorin återkommer under 2013 för avslutande intervjuer har man på Tallskolan visserligen en aningens mer positiv syn på skolbibliotek, skolbiblioteksansvariga Tina har till och med talat om ”en vision” men i sista intervjun talar hon enbart om skolbiblioteket som ”ett sorgebarn”. Böcker finns, men de har ”inte fått igång” utlåningssystemet. Ingen tid finns avsatt för att arbeta med biblioteket, det får istället göras på raster och skollov.

På Granskolan råder en annan syn. Vid sista intervjutillfället är rektor Greta ”glad och stolt” över det man har lyckats bygga upp och beskriver biblioteket som ”skolans hjärta”. Hon säger också att de fått stöd från Vittras ledning i det skolbygge som alltså omfattade bibliotek, att jämföra med den osäkerhet som verkar råda på Tallskolan där man uppenbarligen ser sig som mer lämnad i sticket gällande skolbibliotekets praktik.

Tallskogens Tina uppger att det hon önskat sig mest

av allt är en handledare: ”om man inte har råd med en skolbibliotekarie, så åtminstone några timmars handledning av någon som vet hur arbetet går till”.

Inför arbetet med uppsatsen genomfördes en förstudie vid två kommunala skolor: en i Sundbyberg och en i Solna samt vid en fristående skola i Solna, alltså tre skolor med olika huvudmän och med stora skillnader i bl a budget. Exempelvis lade friskolan tjugofem kronor per elev och år på medieinköp, den kommunala skolan i samma kommun sjuttiosex kronor. Den kommunala skolan i Sundbyberg avsatte hundra kronor per elev och år.

Victorins sammanfattade och självklara slutsats blir att rektorernas syn på skolbiblioteksverksamhet är avgörande för hur stora resurser som tillförs och därmed vilka möjligheter skolbiblioteket har att bli en pedagogisk resurs.

Förstudien påminner om att det inte enbart gäller friskolorna och det vore intressant om kommande forskning kunde belysa i vilken utsträckning föräldrar/elever väljer skola, kommunal eller fristående, utifrån tillgången till ett välfungerande skolbibliotek. ■

KRÖNIKA *Nina Frid*

Läsfrämjande underkläder

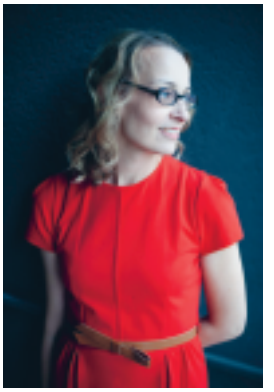

Det måste ha varit vid förra valet som Feministiskt initiativ gick ut med kampanjen ”Feminister har bättre sex”. Jag minns Gudrun Schymans t-shirt. Men ska man tro författaren och sexrådgivaren Katerina Janouch har åtminstone inte de manliga feministerna bättre sex. De tycks i själva verket inte ha sex alls, menar hon, utan bakar hellre surdegsbröd eller ritar serier. Kommer ni ihåg Märta Tikkanens *Århundradets kärleksaga* från 1978, om längtan att stå i bredd och de uppfodrande raderna till mannen som visst lär ha varit en fantastisk älskare (när han var nykter): Köp lite mindre rosor, duka av bordet istället! Och här måste jag erkänna att när jag läste serietecknaren Mats Jonssons *Mats kamp* om ett samtida (oerhört jämställt) äktenskap i gungning fick jag lust att skrika: Men skit i disken för en gångs skull, ge henne rosor istället!

Men så är det väl inte heller den feministiska mannen som den traditionella underklädesreklamen vid jul riktar sig till. Eller kvinnan. Kritiken har varit massiv mot ”femtio nyanser av sexism”, som Sveriges Kvinnolobby kallat reklamen, som anspelar på den storsäljande erotiska romanen *Femtio nyanser av honom* av Erica L James. Hur tänkte ni nu? skulle man ju vilja fråga klädvarukedjan, men naturligtvis är det inte genusblindhet som gör att kvinnan i underkläder med ögonmask och citatet ”You. Are. Mine” på bilden är objektifierad och ska vara själva julklappen. Att kalla reklamen för sexistisk i det här fallet är ungefär lika verkningsfullt som att kalla en sverigedemokrat rasistisk. Ja, det är själva poängen, liksom.

Själva boken, eller böckerna, där *Femtio nyanser av honom* är den första i en serie om tre delar, finns nog på de flesta bibliotek och den mesta kritik jag har hört från bibliotekarier har gällt bokens kvalitet. Ungefär samma argument som till Twilight-succén – Den är ju så dåligt skriven. Det stämmer säkert, men jag kommer ihåg att något liknande påstods även om Maja Lundgrens *Myggor och tigrar*. Det är lättare att göra estetiska uttalanden än etiska, och jag misstänker att en hel del moralpanik både hos litteraturkritiker och bibliotekarier kan gömma sig i orden dåligt språk. Men boken har sålt i 70 miljoner exemplar världen över och om det stämmer att litteratur blir till först när det samtalas om den i offentligheten har vi kanske här en läsfrämjande satsning som lyckats. Varför var det ingen som kom på att göra kalsongreklam av Zlatan-boken?

Tänk om vi skulle våga oss på att klä de böcker i underkläder som vi faktiskt vill ska bli omtalade i offentligheten och hitta nya läsare. Föreställ dig underkläderna till Jane Austen! Ett långärmat nattlinne i vitt. Monika Fagerholm är för mig en prickig bikini, och PO Enquist, vad är han? Jo, boxershort, egentligen smått omoderna men ändå så efterfrågade att de självklart hör till sortimentet. Kafka sitter nog frusen i grå långkalsonger och Victoria Benedictson kan knappt andas i korsetten.

Ingen erotisk roman? Nåväl. Jag är inte den som är den. Får man önska sig en skogvaktare i julklapp, hämtad direkt från DH Lawrence *Lady Chatterleys älskare*? Går det dessutom att få honom i en knälång nattskjorta från KappAhls herravdelning vore det fint.

God jul.

Tottie Lönn

DANMARK

Skydda yttrandefriheten!

Absurt att samhället inte kan säkra yttrandefriheten på biblioteken, skriver Vagn Ytte Larsen, ordförande i Danmarks Biblioteksforening i ett pressmeddelande med anledning av att Vollmose bibliotek måste avstyra sitt fulltecknade arrangemang med den unge poetkometen Yahya Hassan. Polisen ansåg sig inte kunna skydda honom. Detta väckte ilska och debatt.

Hur kan polisen använda stora resurser på att skydda fotbollsfanatiker mot andra fotbollsfanatiker varje söndag, medan man inte kan skydda den unge diktaren mot mörkermän, undrar Vagn Ytte Larsen. Det är ju just demokratins hus, biblioteken, som slår vakt om yttrandefrihet och fri och lika tillgång till information. Huvudlösa hot får inte hindra oss från att bruka biblioteken till de demokratiska samtal som de är till för. ”Därför måste vi kräva att polisen kan säkra bibliotekens arrangemang även när det är risk för att de blir farliga”, fastslår Vagn Ytte Larsen.

(www.db.dk)

RYSSLAND

Moskvabibliotek rustas upp

Dostojevski-biblioteket i Moskva har fått en genomgripande upprustning, enligt Moscow News. Biblioteket är ett av de första av Moskvas 400 bibliotek som alla ska förbättras både när det gäller lokaler, media och utökade öppettider. I första omgången gäller det fem distriktsbibliotek.

Målet med reformerna är inte bara att främja läsandet utan att göra biblioteken till samhällscentra, enligt chefen för Moskvas bibliotekscenter, Boris Kupriyanov. Han är också ägare till bokhandeln Falanster, som är specialiserad på radikal, politisk och intellektuell litteratur. Bokhandeln har tidigare varit utsatt för både polisrazzia och mordbrand.

Hur har han nu kunnat starta ett så stort projekt? Det var Moskvas kulturchef Sergei Kapkov som bad Boris Kupriyanov att ta över biblioteken. Några bibliotek fungerar, men majoriteten är ogästvänliga platser med järndörrar, strikta regler, dåliga

öppettider och en inredning från Sovjettiden. Många bibliotek har också stängts och biblioteken har överlag varit eftersatta de senaste tjugo åren.

(moscownews.com m.fl.)

STORBRITANNIEN

E-böcker

”Samarbete mellan bibliotek och förlag är den enda vägen framåt”. Det var slutsatsen vid The Bookseller’s FutureBook conference den 21 november med ett fyrtiotal talare. Vid ett av mötena med rubriken Library futures: discovery, digitisation and e-lending, diskuterade man hur förläggare och bibliotek kunde samarbeta för ömsesidig nytta. ”Den perfekta modellen som tillfredställer alla intressen återstår att finna – och en del undrar om den någonsin går att finna”, menade Emma House från Publishers Association. En del vill ha snabba, enkla lösningar även om de inte varar så länge. Vi föredrar att gå framåt i en anda av försiktig försöksverksamhet, försäkrar hon. Nick Stopforth, ordförande i Society of Chief Librarians digital group, sammanfattade: ”Jag kan se ett nytt mönster av samförstånd mellan bibliotek och förlag. De bidrar med sina författare, erfarenheter och innehåll och vi bidrar med kunskap om våra användare.”

Tryckta böcker favoriter

Unga vuxna (16–24 år) föredrar traditionella böcker framför e-böcker. Och hela 62 procent föredrar tryckta böcker framför e-böcker, enligt en onlineundersökning gjord av Voxburner och refererad i The Guardian. Undersökningen gjordes mellan 25 september och 18 oktober och 1 420 ungdomar var tillfrågade. Huvudskälen var ekonomiska och känslomässiga värden.

Ungdomarna uppgav att de föredrar fysiska böcker därför att de bland annat: ”vill behålla boken”, ”kan sälja den när jag vill”, ”samlar böcker”, ”tycker om lukten”, ”vill ha fulla bokhyllor”, och (intressant nog): ”böcker är statussymboler, man kan faktiskt inte se vad någon har läst på sin Kindle”. Andra media: filmer, tidningar, tidskrifter, CD och videospel värderades lägre, enligt undersökningen.

USA

Virtuellt möte om e-böcker

Fler än 700 bibliotekarier, förläggare och mediefolk deltog i American Library Associations ”Virtual Town Hall on Ebooks” i slutet av oktober. ALA har under de senaste åren ihärdigt arbetat för att lösa konflikten med förläggarna. Under 2013 tinade de frostiga relationerna till de största förläggarna upp, det kunde Digital Content Working Group (DCWG) rapportera.

Ändå finns mycket kvar att lösa. Höga kostnader och begränsad tillgång från en del förlag kvarstår. Både förläggare och bibliotekarier behöver lära sig mer om varandras världar, idéer, behov och snabba förändringar i den digitala omgivningen. Uppgifterna för biblioteken är många: digitalt bevarande, utvecklad bibliotekstillgång till privat publicerade verk, biblioteken som förläggare, tillgänglighet för personer med handikapp etc.

ALA kommer under nästa år att erbjuda en serie ”webinars” där en mängd ämnen behandlas som stöd för biblioteken.

Bibliotekens framtid

Innan man startar någon omvandling av biblioteket bör man ställa sig följande frågor, påpekar Barbara K Stripling i American Libraries nov/dec-nummer:

- Vad tror vi våra användare önskar? Vad händer om motsatsen sker?
- Vilken kärnverksamhet måste vi behålla även när vi omvandlar våra bibliotek för att möta ändrade krav och ett förändrat informationslandskap?
- Vilka unika tjänster och unika möjligheter erbjuder vi våra samhällen?
- Om vi bara kunde arbeta i en riktning nästa år, vilken skulle den bli och varför?

ALA:s nystartade Center for the Future of Libraries kommer att erbjuda resurser och verktyg för att förstå de tendenser som dyker upp.

Barbro Thomas
Alla elever ska ha tillgång till ett skolbibliotek: en skolbiblioteks-politisk översikt

SVENSK BIBLIOTEKSFÖRENING, 2013

Louise Limberg och Anna Hampson Lundh (red.)
Skolbibliotekets roller i förändrade landskap: en forskningsantologi

BTJ FÖRLAG, 2013

Skolbiblioteken är de mest reglerade, men trots det de mest försummade inom biblioteksvärlden. Det skriver Barbro Thomas i *Alla elever ska ha tillgång till skolbibliotek*.

Man kan tillägga att de också är de mest utredda, men trots det de minst utbredda biblioteken.

Barbro Thomas rapport har undertiteln *En skolbiblioteks-politisk översikt* och den är framtagen på uppdrag av Svensk Biblioteksförening. Den innehåller både en historisk tillbaka-blick på otaliga utredningar och ställnings-taganden från 1940-talet och framåt och en handfast genomgång av vad Thomas menar krävs för att det ska bli ”mer verkstad” och äntligen börja hända något.

Översikten visar hur skolbiblioteks-frågan har gått från att huvudsakligen uppfattas som en utbildningspolitisk fråga till att mer och mer ses som en del av litteraturpolitiken. De senaste årens ut-veckling – manifesterat i den nya skollagen 2011 – pekar på en svängning tillbaka till utbildningsområdet.

Skolbibliotekens position i skärnings-punkten mellan kultur och utbildning lyfts fram som ett skäl till att så lite har hänt på området. Det beror i och för sig inte på att det formella ansvaret har varit otydligt – det ligger och har legat på skolan.

Krav på – och önskemål om – vad ett skolbibliotek ska åstadkomma varierar beroende på vem som talar och handlar ofta mest om vad olika personer tycker och inom vilket område man verkar. Ett aktu-ellt exempel är Litteraturutredningen som lyfter fram skolbibliotekens möjligheter att främja läsning och läslust. Ett annat är SKL:s rapport *Det obegränsade rummet* där skolbiblioteken framför allt ses som en resurs för ”den pedagogiska lärprocessen” och med stark betoning på digitala resurser.

Skolbiblioteket blir en katalysator för olika föreställningar om bildning och ut-bildning. Och det betraktas i huvudsak som en solitär snarare än som en uppsättning resurser som samspelar med skolan i övrigt för elevernas måluppfyllelse.

Det synsättet präglar även nuvarande skrivningar i skollagen och ännu mer Skolinspektionens tolkningar av den. Det som lyfts fram är platsen – rummet och redskapen, medier och teknik – snarare än funktion och syfte.

Barbro Thomas skriver kunnigt och roligt om skolbiblioteken då och nu. Hon visar hur dagens prat om ”skolans hjärta” har hängt med sedan ett betänkande från 1948. Då hette det ”hjärtpunkt”. Hon be-skriver försöken med skolbiblioteken som en funktion inom ramen för SIA-reformen som något som kom på skam. Det blev ”pyssel och pingis”.

I översikten finns ett visst hopp om att den nya lagstiftningen och inspektionen ska bidra till en utveckling på området. Thomas ger också förslag på vad som behö-ver göras för att detta ska ske.

En reflektion är att förslagen ligger nära mycket av det som redan har provats utan några uppseendeväckande resultat: sätt mål för skolbiblioteket, stimulera, utvär-dera, bemanna och utveckla. I någon mån speglar förslagen också den ambivalens som präglar skolbiblioteksfrågan och som rapporten pekar på. Vad skulle hända om såväl ansvar som tolkningsföreträde på rik-tigt lämnades över till utbildningssektorn?

För den som vill veta mer om skolbibliot-tek som redskap för lärande är forsknings-antologin *Skolbibliotekets roller i förändrade landskap* utmärkt läsning. Redaktörer är Louise Limberg och Anna Hampson Lundh och boken är tillägnad minnet av Malin Koldenius, en person som med kompetens och värme gjorde mycket för att stärka skolbiblioteken.

Antologin tecknar en bild av det svenska skolbiblioteksslandskapet – aktörer och roller – och ger en översikt över forsknings-läget när det gäller skolbibliotek, läsfräm-jande verksamhet och informationskom-petens.

Fokus i samtliga texter är skolbiblioteket som pedagogisk resurs och det som lyfts är olika aspekter på hur biblioteket kan stödja lärande. Cecilia Gärdén skriver om ett vanligt önskemål från praktiken att ta fram bevis för att skolbibliotek förbättrar elevers måluppfyllelse. Men, menar hon, det forskningen kan göra är att visa på nyckelfaktorer för en positiv påverkan. Det är ett väsentligt påpekande – och egentli-gen självklart. Ingen skulle ju påstå att till-gången till en idrottshall ensamt gör elev-erna till fysiskt aktiva människor. Texterna i antologin visar på värdet av att resonera kring och problematisera dessa nyckel-faktorer. Kunskap om vilka sammanhang som främjar lärande, både teoretiskt och praktiskt, är kanske det som mest verksamt kan bidra till att utveckla bra skolbibliotek. Mats Dolatkhah lyfter i sitt kapitel fram tre problemområden kopplade till skolbib-liotekens läsfrämjande funktion. Det är en viktig text för den som vill fördjupa sig i det komplexa sambandet mellan ”lustläs-ning” och skola. Hela antologin är ett bra exempel på högkvalitativ forskning som samtidigt är både begriplig och användbar i praktiken. Just det kännetecknar den svenska forskning om skolbibliotek som jag känner till och där jag uppfattar att Louise Limberg är banbrytande pionjär.

JOHANNA HANSSON
Stockholms stadsbibliotek

BiblioteksGUIDE i mobilen
WAGNER
www.wagnerform.se

Ett ögonblick... Cecilia Ranemo på KB

...Vem är du som lyckas pumpa ut viktiga biblioteksfrågor med hjälp av siffror?

– Jag är bland annat utbildad utredningssociolog vilket i praktiken innebär att jag är specialiserad på att göra både kvalitativa och kvantitativa undersökningar, utredningar och kartläggningar. Det inbegriper allt från statistiska undersökningar till fokusgrupper. Jag har en fil.kand från Stockholms universitet, lokal linje och jag har tidigare arbetat på bl a SCB men även på privata opinionsinstitut med marknads- och opinionsundersökningar.

– Under en lång period arbetade jag med undersökningar om människor med olika funktionsnedsättningar på uppdrag av Socialstyrelsen, andra myndigheter och olika handikappförbund. Därför värnar jag fortfarande om sådana frågor – något som bland annat resulterat i att det numera åtminstone finns två frågor i den officiella biblioteksstatistiken som berör anpassade medier och speciella delar om funktionsnedsättning. De senaste skrifterna om nyckeltal och biblioteksplaner berör naturligtvis också personer med funktionsnedsättning. Min kunskap om olika funktionsnedsättningar har smittat av sig på alla mina efterföljande arbeten.

Under några år har du jobbat på Kulturrådet där du ansvarat för de olika delarna av den officiella svenska kulturstatistiken, som idag görs av den nya Myndigheten för kulturanalys. Varför blev det jobb på KB?

– Jag valde att söka jobbet på KB för att få möjlighet att fortsätta jobba med just biblioteksstatistiken eftersom jag tycker att den är rolig att jobba med – vem kan tro det när man ser alla excelfiler? Bibliotek ligger mig varmt om hjärtat. En av de roligaste sakerna jag visste när jag var liten var att gå till Stockholms stadsbibliotek och låna ÄNNU fler böcker. Hela tiden läste jag! Jag blev besviken när jag i 12-årsåldern upptäckte att jag läst ut alla deckare som de hade på filial 2 på Hornsgatan i Stockholm, men jag vågade inte fråga efter någon ny för bibliotekarien hade sagt åt mig att det var VUXENBÖCKER.

Vad är statistikens styrka?

Styrkan i statistiken är att den är förhållandevis objektiv och därför är den rättvisare än mycket annat.

ÅE

Boka abonnemang före nyår så får du ljudböcker på köpet!
www.ll-forlaget.se/abonnemang14
LL-FÖRLAGET

WagnerGUIDE - vägvisare i mobilen
WAGNER
www.wagnerform.se

ALMA – det blev som bestämt

PRISTAGAREN TILL 2014 års ALMA-pris tillkännages den 25 mars – men inte i Vimmerby och Astrid Lindgrens Näs som varit brukligt sedan priset första gången delades ut 2003. I år sker tillkännagivandet i Stockholm på Kungliga biblioteket.

Kommunalrådet i Vimmerby har protesterat liksom lokala riksdagspolitiker men förgäves: Statens kulturråd har fattat sitt beslut och bland annat angett sparkrav som skäl.

Men kanslichefen för ALMA-priset Helen Siegland menar att flytten ska ses som ett led i strävan att utveckla priset.

Tillkännagivandet kommer att livesändas på www.alma.se och på den internationella barnboksmässan Bologna Book Fair.

– Vi vill genomföra ett intressant och tillgängligt program med pristagaren och Astrid Lindgrens författarskap i fokus. På Kungliga biblioteket finns Astrid Lindgrens arkiv som sedan 2005 är ett av UNESCO utsett världsminne, säger Helen Sigeland.

På den internationella bokmässan i Frankfurt offentliggjordes nomineringarna till 2014 års ALMA-pris. Från Sverige är elva kandidater nominerade, bland dem Lennart Hellsing, Anna Höglund och Barbro Lindgren. På nomineringslistan finns 238 kandidater från 68 länder. Ett femtiotal av kandidaterna är organisationer och/eller personer som arbetar läsfrämjande. Av årets kandidater har 54 aldrig tidigare varit nominerade.

Prisutdelningen äger dock som vanligt rum på Stockholms konserthus, den 2 juni 2014.

HZ

Kvinnorna tog priset!

NÄR AUGUSTPRISET delades ut för 25:e gången blev det kvinnornas kväll. Samtliga pristagare i de olika kategorierna får 100 000 kronor var, förutom Lilla Augustpristagaren, Nicole Accord, som får 15 000 kronor för novellen *Då skulle världen vara en vacker plats*.

Årets skönlitterära bok blev *Egenmäktigt förfarande – en roman om kärlek* (Natur & Kultur) av Lena Andersson. Juryns motivering: ”Med kärv humor och enastående precision blottlägger Lena Andersson förälskelsens systematiska självbedrägeri”.

Årets fackbok blev *Expeditionen. Min kärlekshistoria (*Norstedts*)* av Bea Uusma. Juryns motivering: ”En estetiskt tilltalande bok som presenterar fakta och teorier på ett nytt, spännande och tänkvärt sätt”.

Ellen Karlsson och Eva Lindström står bakom Årets svenska barn- och ungdomsbok – *Snöret, fågeln och jag (*Hippo bokförlag*)*. Juryns motivering: ”Ellen Karlsson och Eva Lindström har skapat en vacker och stilsäker historia om vänskap och om att förstå sitt egenvärde”.

FOTO: SÖREN ANDERSSON

2013 års Augustpristagare, Nicole Accord, som tilldelats LIlla Augustpriset, Eva Lindström, Ellen Karlsson, Bea Uusma och Lena Andersson.

– Ingen får frågan om varför man skriver för vuxna, medan barnboksförfattare alltid får frågan hur det är att skriva för barn. Jag skulle hellre vilja veta varför man skriver för vuxna, säger Ellen Karlsson.

BBL:s egen layoutare Paolo Sangregorio har för övrigt skapat det snygga omslaget till Lena Anderssons *Egenmäktigt förfarande.*

ÅE

Biblioteken mot kvinnomisshandel

ALLA NORRBOTTENS bibliotek har deltagit i den internationella kampanjen ”16 dagar av aktivism mot könsbaserat våld”. Bakom kampanjen står flera organisationer, bland annat United Nations Women och nu även biblioteken i Norrbotten, som via utställningar informerar om våld mot kvinnor.

– Det här är ett sätt för oss att lyfta fram den litteratur vi har om kvinnomisshandel, men även ett sätt att vara med och spegla samhällsdebatten. Genom att delta i den här kampanjen hjälper vi till att synliggöra kvinnovåldet och min förhoppning är att fler vågar bryta tystnaden, säger Ann-Catrine Westerberg, områdeschef Luleå Stadsbibliotek.

Nyligen presenterades statistik som visar att polisen i Norrbotten är sämst i landet på att klara upp våld mot kvinnor.

Kampanjen pågick fram till 10 december.

ÅE

Fördjupningsstudie av e-böcker

E-BÖCKER OCH läsarens integritet. Förlagens och bibliotekens överenskommelser. Upphovsrättens betydelse för beskattning och utlåning. Det är några frågor som tas upp i rapporten *En bok är en bok är en bok? – en fördjupningsstudie av e-böcker*. Syftet med rapporten är att visa och analysera e-boken i Sverige idag. Studien bygger på forskning, statistik, andra rapporter, artiklar och intervjuer, bland annat ingår artiklar från Biblioteksbladet. Bland annat tar studien upp att upphovsrättslagen skiljer på tryckta böcker och e-böcker vilket får konsekvenser för bland annat folkbibliotekens rätt att låna ut e-böcker samt för ersättningen till upphovsrättshavare och beskattningen av e-böcker.

I kulturutskottets uppföljnings- och utvärderingsgrupp ingår: Per Lodenius, ordförande (C), Isak From (S), Anne Marie Brodén (M), Tina Ehn (MP), Maria Lundqvist-Brömster (FP), Margareta Larsson (SD), Bengt Berg (V), och Lars-Axel Nordell (KD).

Studien har utarbetats av forskningssekreterare Anna Kåring Wagman vid riksdagens utvärderings- och forskningssekretariat i samarbete med kulturutskottets kansli.

I rapporten konstateras också att den dag man kan definiera var gränsen går mellan en tryckt bok, en e-bok och annat digitalt innehåll på nätet, kommer också många av de frågetecken som finns kring e-böcker att försvinna.

ÅE

Hellre stiftelse än MTM

CENTRUM FÖR lättläst har lämnat sitt remissvar på Lättlästutredningen. I remissvaret ställer man sig positiv till att verksamheten utvecklas till ett nationellt kunskapscentrum men vill att delar av förslaget återremitteras för vidare utredning.

Centrum för lättläst välkomnar de förslag i utredningen som handlar om att varumärket bevaras och att stora delar av verksamheten hålls samman inom ramen för ett nationellt kunskapscentrum. Man ser vidare positivt på de förslag som man bedömer skulle berika och utveckla verksamheten för alla med lässvårigheter som behöver lättläst i form av text, bild eller ljud.

Däremot avstyrker man samtliga förslag i utredningen som handlar om att begränsa tillgången till lättläst material där skolelever och personer med svenska som andraspråk nu, enligt utredaren, ska prioriteras lägre: ”De som har de största lässvårigheterna ska självklart prioriteras, men det ska inte ske på bekostnad av andra grupper med lässvårigheter, som utredaren föreslår ska ställas utanför statens ansvar.”

Centrum för lättläst poängterar att man i sitt remissvar Lättlästutredningen (SOU 2013:58) utgår från målgruppernas behov, vilket också är ledstjärnan i verksamheten.

Förslaget om att dela in de som har behov av enklare texter i en primär och en sekundär målgrupp är ett avsteg från dagens strävan mot inkludering och tillgängliggörande. En sådan indelning av människor frångår regeringens utstakade funktionshinderpolitik som går ut på att inkludera de med funktionsnedsättningar i samhället, menar man i remissvaret där man föreslår en återremittering för vidare utredning när det gäller förslaget att statens insatser för lättläst överförs till MTM. Det skulle skapa fler nackdelar än fördelar för svaga läsare.

Istället pekar Centrum för lättläst på att ”en alternativ organisationsform för en oberoende nyhetstidning och bokförlag, som utgör merparten av Centrum för lättlästs verksamhet, skulle kunna vara ett Public Service-bolag under Förvaltningsstiftelsen för SR, SVT och UR.”

Den 10 januari 2014 går remisstiden ut.

Centrum för lättlästs remissvar i sin helhet www.lattlast.se/remissvar2013 **HZ**

Ny chef på Arab

DET BLIR Nina Sjöberg som efterträder Lars Ilshammar som chef för Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek. Hon kommer närmast från Riksdagsbiblioteket där hon för närvarande är sektionschef över Riksdagsbibliotekets externa verksamhet. Under de senaste tio åren har hon också bland annat varit huvudredaktör för utgivningen av ståndsriksdagens protokoll och vikarierat som arkivchef.

Nina Sjöberg är teologie doktor i kyrkohistoria och disputerade 2003 på avhandlingen *Hustru och man i Birgittas uppenbarelser*.

Hon tillträder som institutionschef på Arab den 3 februari 2014.

Lars Ilshammar är sedan mitten av oktober avdelningschef på Kungliga biblioteket. **HZ**

Nu är vi ännu mer lättlästa!

Nagelbitande spänning, gripande romaner och fantastisk fakta – nu har vi tagit fram fem nya titlar på vår allra mest lättlästa nivå: Nivå 1. Perfekt läsning för den som är ny i språket eller har andra lässvårigheter!

I samma båt och *Noors trädgård* är två av våra lättlästa favoritromaner som nu återberättas till den allra enklaste nivån så att ännu fler ska kunna njuta av dem.

För den som gillar spänning rekommenderar vi *Grannen* och *Olyckan* – två vardagsmysterier som är omöjliga att lägga ifrån sig!

Faktaböcker kan vara vägen till läsning för många. Den senaste från LL-förlaget är *Jeffery Ige – vägen till Paralympics*. Boken innehåller en mängd bilder och berättar den inspirerande historien om en fantastisk kulstötare.

LL-FÖRLAGET

Uppföljning av kultursamverkansmodellen

I RAPPORTEN ”Uppföljning av kultursamverkansmodellen 2012” presenterar Kulturrådet en första uppföljning av den statligt finansierade kulturen i de 16 landsting och regioner som ingick i modellen förra året. Rapporten ger en bra inblick i hur stödet används – och att kultursamverkansmodellen fungerar, menar myndigheten. Kulturrådet konstaterar att regionerna fördelar pengarna som det är tänkt utifrån sina kulturplaner. Den visar också att region och landsting har satsat och engagerat sig och utvecklat dialogen med kommun och kulturskapare. Rapporten bygger uteslutande på uppgifter om medel och verksamheter som landsting och regioner lämnat till Kulturrådet.

ÅE

Biblioteksbladet önskar läsare och annonsörer en God jul och ett Gott nytt år

Årets julkort är hämtat från Charles Dickens *En julsaga* från 1843. I denna nyutgåva i B Wahlströms klassikerserie – åttonde i raden – är de fina illustrationerna gjorda av Robert Ingpen som kongenialt fångat stämningarna i det viktorianska London.

Ni minns säkert den gamle, snåle och girige Ebenezer Scrooge som får lära känna julens innersta mening när han under julaftons natt möter tre vålnader...

Volymen – som kanske kan vara en julklapp för både stora och små att läsa högt ur – omfattar även novellen *En julgran*, som utkom 1850 i veckotidningen Household Words.

MÅNADENS ELIN

Aktuellt

från Svensk Biblioteksförening

material mailas till **se@biblioteksforeningen.org**

Föreningens remissvar om herrelösa verk

Svensk Biblioteksförening har yttrat sig över förslaget till ändringar i upphovsrättslagen med anledning av EU-direktivet om viss tillåten användning av föräldralösa verk (2012/28/EU). Bl a anser föreningen, vilket framförts tidigare, att direktivets lösning inte är lämplig för massdigitalisering. Vidare anser vi att man bör använda sig av en könsneutral terminologi och inte använda termen herrelösa verk. Läs mer på föreningens webbplats.

CFF

FOTO: STEFAN ENGSTRÖM

Plakettjuryn presenterar nominerade barnböcker på Bok & Bibliotek 2013.

Att prisa barnböcker Vi söker ny ordförande i plakettjuryn

Föreningen delar årligen ut flera olika priser vilkas uppgift är att bekräfta framstående arbete. Prisutdelningarna är ett sätt att synliggöra och lyfta fram bibliotekens verksamhet och uppgift i samhället.

Marknadsföringsaktiviteter har särskilt gjorts genom åren för att på olika sätt uppmärksamma pristagarna av de tre barnboksplaketterna. Plaketterna kan sägas vara ”barnbibliotekariernas pris” eftersom ordföranden och de flesta ledamöterna arbetar på barnbibliotek och är experter på barns läsning.

Nils Holgersson-plaketten instiftades 1950 och ges till ”föregående års bästa barn- eller ungdomsbok”. Elsa Beskow-plaketten tillkom 1958 och den prisar ”föregående års bästa svenska bilderbok för barn eller den bäst illustrerade svenska barnboken”. Carl von Linné-plaketten instiftades 2000 och ”ges till den eller de personer som framställt föregående års bästa fackbok för barn eller ungdomar”.

Vi söker nu en medlem som vill åta sig ordförandeskapet i plakettjuryn. God kännedom om den svenska barnlitteraturen och kunskap om barnbibliotekens viktiga läsfrämjande arbete är bra att ha med in i juryarbetet. Du vill också vara med att aktivt fortsätta det viktiga marknadsföringsarbetet.

Alla tre priserna bestäms av samma jury. Stadgarna finns att läsa på vår webbplats.

Anmäl ditt intresse till Wiviann Wilhelmsson, *ww@biblioteksforeningen.org* senast 9 januari.

Till alla medlemmar i Svensk Biblioteksförening

Kallelse till

ÅRSMÖTE 7 MAJ 2014

I enlighet med Svensk Biblioteksförenings stadgar paragraf 5 kallas alla medlemmar till årsmöte torsdagen den 7 maj, klockan 15.00. Plats: Folkets hus, lokal Idun, Umeå.

Valberedningens sammankallande Inger Edebro Sikström, träffas på telefon 070-693 43 20 eller e-post inger.edebro.sikstrom@gmail.com.

Sista motionsdag 7 februari

Sista motionsdag är fredagen den 7 februari 2014. Medlem eller grupp som önskar att viss fråga tas upp till beslut på årsmötet har att senast utsatt sista motionsdag skriftligt anmäla detta till kansliet:
Svensk Biblioteksförening,
Box 70380, 107 24 Stockholm.

Styrelsen

FOTO: STEFAN ENGSTRÖM

Kenyas biblioteksförenings styrelseledamot Purity Kavuri samtalar med biblioteksanvändare på biblioteket i Kakamega.

Föreningens julgåva till folkbiblioteket i Kakamega

I år går föreningens julgåva till folkbiblioteket i Kakamega. Biblioteket besöktes av Svensk Biblioteksförening i samband med Kenyas biblioteksförenings årsmöte i november. Kakamega ligger två timmars bilfärd norr om Kisumo i västra Kenya. De har en stor barnverksamhet men har den senaste tiden drabbats hårt av nedskärningar. Raymond Osiro, bibliotekschef, beskriver hur böcker snabbt slits på grund av stor efterfrågan. Biblioteket erbjuder också internetuppkoppling till självkostnad och många och välfyllda studieplatser. Barns läsning är prioriterad verksamhet för Osiro och hans personal och därför är just resurser till inköp av nya böcker helt nödvändigt för att kunna stimulera läslusten.

Kansliet önskar trevliga helger!

Svensk Biblioteksförenings kansli håller stängt från den 20 december till den 6 januari. Tisdagen den 7 januari är vi på plats igen som vanligt.

Medlemsavgiften 2014

I slutet av november skickade vi ut avgiftsavin för medlemskap 2014. För att inte missa t ex första numret av Biblioteksbladet eller annan information från föreningen, vill vi påminna om att betalning skall vara föreningen tillhanda den 31 dec 2012 för att medlemskapet ska fortsätta utan avbrott. Har du av någon anledning inte fått avin, är du välkommen att höra av dig till Eva Silverplats, *es@biblioteksforeningen.org* eller på telefon 08-545 132 30.

Gilla oss på Facebook!

Följ vad som händer i föreningen och var med och diskutera, gilla Svensk Biblioteksförening. På Twitter heter vi @SvBib och BBL twittrar nyheter från @biblioteksbladet.

Beslut om stöd till forskning och utveckling

Svensk Biblioteksförenings styrelse beslutade den 1 november 2013 om årets fördelning av stöd till forskning och utveckling.

Forskningsinitierande stöd
Syftet med det forskningsinitierande stödet är att öka antalet ansökningar med biblioteksrelevanta frågeställningar till ordinarie forskningsfinansiärer samt förbättra utsikterna till att ansökningarna beviljas. 2013 års forskningsinitierande stöd tilldelades prof. Jan Nolin och fil. dr Helena Francke, båda vid Högskolan i Borås.

Jan Nolin får 120 000 kronor för att vidareutveckla en ansökan kring ”Personalized meta-services at the University library”. Syftet med projektet är att undersöka hur relationen mellan bibliotekarier och forskare kan stärkas genom tjänster anpassade till specifika forskningspraktiker, till exempel profilbaserade rekommendationer, publiceringsstöd och bibliometrisk analys.

Helena Francke får 80 000 kronor för att vidareutveckla en ansökan kring ”Open Access i forskning och bibliotek”. Syftet med projektet är att fördjupa kunskapen om hur olika forskningsområden vid svenska lärosäten arbetar med Open Access-publicering och hur detta påverkar universitets- och högskolebibliotekens arbete, till exempel vad gäller stöd och rådgivning.

Utvecklingsstöd
Syftet med utvecklingsbidraget är att stödja utvecklingsarbete vid bibliotek och särskild vikt läggs vid nyskapande förslag och förslag som syftar till att åstadkomma ökat samarbete. 2013 års utvecklingsstöd tilldelades Garaget i Malmö och Stockholms stadsbibliotek.

Garaget i Malmö får 30 000 kronor för att utveckla ”Pappa & jag – ett berättandeprojekt för pojkar”. I projektet ingår att anordna kurser med en berättarpedagog riktade till pappor och att utifrån erfarenheterna ta fram ett metodhäfte för ett jämställdhetsintegrerat läsfrämjandearbete.

Stockholms stadsbibliotek får 270 000 kronor för projektet ”Organisation och teknisk plattform för det digitala folkbiblioteket”. Syftet med projektet är att undersöka de tekniska och organisatoriska förutsättningarna för att folkbiblioteken ska kunna använda sig av en egenutvecklad teknisk plattform byggd på open source-teknik för att tillgängliggöra e-böcker. I projektet ingår att samla olika intressenter bland Sveriges folkbibliotek och utredningen ska kunna ligga till grund för en gemensam diskussion om hur det digitala biblioteket kan utvecklas. JK

FOTO: STEFAN ENGSTRÖM

Leif Mårtensson och Kenyas biblioteksförenings nyvalde ordförande Dr. Tanui

Medlemmar på årsmöte i Kenya

Fredag 29 november hölls årsmöte för Kenyas biblioteksförening i Kakemega i västra Kenya. Efter flera års nära samarbete med Svensk Biblioteksförening lämnade Constantine Nyamboga över ordförandeskapet till Dr Tanui.

En svensk delegation med bland andra projektledarna för samarbetet mellan Kenya och Sverige, Leif Mårtensson och Christina Tovoté, var på plats. Innan årsmötet genomfördes Kenyas största bibliotekskonferens med presentationer av medlemmar från hela landet. Under konferensens första dag berättade Katarina Möller och Hasan Kosic om sin verksamhet för barn och unga på 52:an i Örebro. De har beviljats resestipendium av Svensk Biblioteksförening för studieresa till Kenya.

Biblioteksbladet har också rapporterat direkt från Kakamega på www.biblioteksbladet.se. Läs mer i föreningens broschyr om samarbetet mellan biblioteksföreningarna i Kenya och Sverige.

SE

Har vi rätta kontaktuppgifter till dig?

Tack alla ni som hörsammade vår uppmaning tidigare i höstas om att anmäla fel i kontaktuppgifterna. Om vi har korrekta uppgifter i medlemsregistret får ni tidningen i tid och till rätt adress. Har vi er rätta e-postadress missar ni inga inbjudningar till regionföreningarnas trevliga aktiviteter eller nätverkens träffar. Och ni får senaste nytt via Medlemsinfo. Meddela dina ändringar till *info@biblioteksforeningen.org* eller ring 08-545 132 30.

Var med och vinn ”gratisplats” till Biblioteksdagarna 2014

Vi lottar ut 5 gratisplatser till nästa års Biblioteksdagar. Om du har betalat din medlemsavgift senast den 13 januari är du med i lottdragningen om de 5 platserna. Vinsten gäller deltagaravgiften. Resa och boende bokar och betalar du själv. Vid anmälan till konferensen, skriv under Övrigt – ”gratisplats”.

Anmäl dig till konferensen Forskningsbibliotekens nya roller

Svensk Biblioteksförening anordnar tillsammans med Kungliga biblioteket, Stockholms universitetsbibliotek och Södertörns högskolebibliotek en nationell konferens om forskningsbibliotekens nya roller inom den vetenskapliga informationsförsörjningen.

Konferensen hålls den 6 februari 2014, kl. 10-16, i Stockholm (World Trade Center, Klarabergsviadukten 70). Gå in på www.biblioteksforeningen.org, för praktisk information och anmälan.

Andreas Ekström, journalist på Sydsvenskan, kommer att vara moderator för konferensen.

Peter Honeth, statssekreterare vid Utbildningsdepartementet, inledningstalar om regeringens arbete med forskningens infrastruktur och öppen tillgång.

Daniel Spichtinger från EU-kommissionen talar om Horisont 2020 och krav på öppen tillgång till publikationer och data.

Lisbeth Söderqvist ska bl.a. prata om Vetenskapsrådets erfarenheter av att ställa krav på OA-publicering.

Astrid Söderberg Widding, rektor för Stockholms universitet, ger en högskoleledningens perspektiv (preliminär).

David Lawrence från Linköpings universitetsbibliotek behandlar bibliotekets nya roller vad gäller bl.a. öppna utbildningsresurser.

Joacim Hansson, professor i biblioteks- och informationsvetenskap vid Linnéuniversitetet, talar om forskningsbibliotekens förhållningssätt till forskares publiceringsstrategier.

Hur de olika utvecklingslinjerna sammantaget påverkar biblioteken kommer att behandlas i en avslutande paneldiskussion. I denna deltar *Gunilla Herdenberg,* Kungliga biblioteket, *Wilhelm Widmark,* Stockholms universitetsbibliotek, *Karin Grönvall,* Södertörns högskolebibliotek, *Daniel Forsman,* Chalmers bibliotek, *Jenny Samuelsson,* biblioteket, Luleå tekniska universitet.

JK

FOTO: MIKAEL JOHANSSON

Grattis Arvikas bokbuss!

I Arvika finns Årets bokbuss och priset överlämnades i november vid en ceremoni utanför biblioteket. Anders Gistorp, ordförande i juryn och Liz Ten Hoeve, representant för förra årets pristagare, Luleå, lämnade över vandringspriset som är en modell av den första bokbussen i Sverige. Juryns motivering: ”För att man så väl visar vad som kan åstadkommas när Bokbussen är en väsentlig och angelägen del i det lokala biblioteksarbetet har juryn beslutat att utmärkelsen Årets Bokbuss 2013 skall tilldelas Bokbussen i Arvika. Genom att utveckla och förbättra verksamheten med ny teknik och nya lösningar samt genom att förändra och förankra Bokbussens kontaktytor och utbud har man skapat en verksamhet som är en omistlig del i lokalsamhället. Genom att man aktivt arbetar med utvecklingen av sin verksamhet visar man också på bibliotekens möjligheter och ansvar att vara en viktig del i utvecklingen av samhället. Även om man har ett gammalt fordon visar man genom sitt arbete på det väsentliga i en mobil verksamhet: att den aldrig står stilla!”. **WW**

Föreningen sätter press på Europaparlamentet

Svensk Biblioteksförening har uppmanat Sveriges ledamöter i Europaparlamentet att stödja en parlamentsförklaring om folkbibliotekens betydelse för det europeiska samhället. Den skriftliga förklaringen uppmärksammar de viktiga tjänster som folkbibliotek tillhandahåller runtom i EU och som bland annat ger möjlighet till livslångt lärande, digital delaktighet och vägar till arbete. Framför allt framhålls faktumet att folkbibliotek inte bara handlar om kultur och böcker – de representerar ett paneuropeiskt nätverk av 65 000 samhällsinstitutioner som erbjuder utbildning samt sociala och ekonomiska förmåner till 100 miljoner biblioteksbesökare i EU:s alla medlemsländer.

Folkbiblioteken ger viktigt stöd till människor både som en digital livlina till resurser och kunskaper på nätet och som ett välkomnande och tryggt klassrum i samhället, öppet för alla oavsett ålder, kön och bakgrund.

Av de skälen hoppas Svensk Biblioteksförening att europaparlamentarikerna undertecknar den skriftliga förklaringen som uppmärksammar de viktiga tjänster som folkbiblioteken tillhandahåller i det svenska samhället och i Europa. Läs

Bakgrund skriftliga förklaringar

Enligt Europaparlamentets arbetsordning kan en skriftlig förklaring inges av minst tio ledamöter från tre politiska grupper (artikel 123). Skriftliga förklaringar har stort symbolvärde. Om en skriftlig förklaring får stöd av mer än hälften av Europaparlamentets ledamöter sänds denna till rådet och kommissionen för svar. Om dessa EU-institutioner inte svarar kan frågan föras upp på ansvarigt parlamentsutskotts föredragningslista för behandling.

Den nu aktuella förklaringen har ledamöterna på sig till den 7 januari att underteckna.

Du kan också påverka själv genom att enkelt skicka en uppmaning till parlamentarikerna. Läs mer på www.wdpubliclibraries.eu.

ME

Nytt nätverk för skolbibliotek

Svensk Biblioteksförening har sedan ett antal år tillbaka haft en verksamhetsgrupp för skolbibliotek. Gruppens syfte var att belysa och lyfta skolbiblioteksfrågan genom att anordna seminarier, medverka i mässsor och forum, skapa informationsmaterial och yttra sig över lagförslag, utredningar med mera.

Svensk Biblioteksförening går nu vidare i arbetet för skolbibliotek och utvecklar den verksamhetsgrupp som har funnits till ett nätverk. Nätverket är öppet för alla enskilda medlemmar i Svensk Bbiblioteksförening som är intresserade av skolbibliotek. Du kan till exempel vara skolbibliotekarie, bibliotekschef, forskare eller lärare. Nätverkets uppgift är att samla skolbiblioteksengagerade och driva frågor. Vår förhoppning är att det kommer att bli ett nätverk med många aktiva deltagare där nya samarbeten uppstår, där utbyte av erfarenheter och kompetenser sker, och där stöd och respons kan fås.

Anmälan sker via e-post till info@biblioteksforeningen.org.

Nätverkets första träff äger rum den 7 mars i Stockholm. Det blir en dag med föreläsningar, diskussioner och kontaktknytande. Gå med i nätverket och anmäl dig till träffen - ett specificerat program kommer i januari.

Nätverkets för skolbibliotek arbetsgrupp:
Hanna Carlsson, Jenny Nyströmsskolan i Kalmar
Margareta Guldér, Kvarnbyskolan i Mölndal
Lisa Åström, Rosendalsgymnasiet i Uppsala

Demokratiminister Birgitta Ohlsson besöker föreningens monter.

FP beslutade att bemanna skolbiblioteken

Föreningen bevakar riksdagspartiernas arbete för ett starkare biblioteksväsende. I november lobbade föreningen på Folkpartiets landsmöte i Västerås med en egen utställningsmonter. Landsmötet beslutade i det nya partiprogrammet att ”Utbildade bibliotekarier ska ansvara för skolbiblioteken”. Dessutom beslutade landsmötet att ”Biblioteken har en central roll för att alla ska ha kostnadsfri tillgång till litteratur och annan kultur samt för att uppmuntra till läsning”.

Svensk Biblioteksförenings generalsekreterare Niclas Lindberg kommenterade:

– Vi välkomnar Folkpartiets beslut att utbildade bibliotekarier ska ansvara för skolbiblioteken. Nu är det upp till bevis och vi ser fram emot att utbildningsministern nu tar ansvar för att skollagen skärps.

SE

Sök bidrag för IFLA-deltagande 2014

Medlemmar i Svensk Biblioteksförening kan söka medel för deltagande i IFLA-möten.
Följande kriterier beaktas:

• Den sökande deltar aktivt i Svensk Biblioteksförenings arbete, är t ex ledamot av utvecklingsråd, verksamhetsgrupp, kommitté, är kontaktperson för ett nätverk etc.

• Den sökande deltar aktivt i IFLA:s arbete och kan inte få kostnadstäckning på annat sätt.

Av den totala stipendiesumman reserveras 25 procent att gå till förstagångsdeltagare på IFLA World Library and Information Congress.

Ansökningsblankett finns på föreningens hemsida, *www.biblioteksforeningen.org*. Sista ansökningsdag är 31 januari 2014.

Då det av IFLA:s regler framgår att arbetsgivaren ska ta på sig att finansiera den anställdes deltagande i IFLA-arbetet ska den sökandes arbetsgivare motivera särskilt varför inte arbetsplatsen, helt eller delvis, kan finansiera IFLA-deltagandet. Detta gäller inte förstagångsbesökare på IFLA.

Frågor besvaras av Wiviann Wilhelmsson, 08 – 545 132 32, *ww@biblioteksforeningen.org*

FOTO: STEFAN ENGSTRÖM

Barbara Jones, ALA, talar på IFLA FAIFE:s seminarium i Singapore.

IFLA rustar för att värna användarnas integritet

IFLA arbetar aktivt med frågor som rör användarnas integritet på biblioteken. Kommittéarbetet inom FAIFE kommer under 2014 bland annat att fokusera på internetmanifestet. Tillsammans med bland andra de amerikanska och brittiska biblioteksföreningarna, American Library Association och CILIP, ska manifestet revideras. Under konferensen Internet Governance Forum på Bali diskuterades de senaste avslöjandena om regeringars övervakningar och hur detta skapar en ny kontext för bibliotekens verksamheter. IFLA menar att biblioteksgemenskapen måste vara förberedd på utvecklingen och fortsätta värna grundläggande värderingar när de tillhandahåller internet till sina användare.

Svensk Biblioteksförenings ordförande Inga Lundén är också styrelseledamot i IFLA:

– Bibliotekens världsorganisation är en stark röst för att värna människors integritet och bibliotekens funktion som fristad. Som enskild biblioteksförening kommer vi ha stor nytta av det arbetet, inte minst av internetmanifestets revidering. Tillsammans är vi en kraft mot statlig censur och övervakning för åsiktsfrihet och yttrandefrihet.

IFLA har i oktober 2013 undertecknat ett internationellt dokument om mänskliga rättigheter och övervakning. Principerna har förhandlats under ett års tid och antogs i juli 2013.

Under Biblioteksdagarna 2014 i Umeå kommer Barbara Jones, chef för ALA:s avdelning för intellektuell frihet, att tala och medverka på ett seminarium. Under IFLA WLIC i Singapore presenterade hon bland annat ALA:s arbete och ställningstagande i samband med Snowden-affären.

SE

Kalendarium

Maila info till kalendariet: **se@biblioteksforeningen.org**
för vidare info se: **www.biblioteksforeningen.org**

29-31 januari, 2014, Barcelona
Library (r)evolution: Promoting sustainable information practices
The 22nd BOBCATSSS Symposium, will take place in Barcelona, Spain, January 29th-31st, 2014.
Mer information: http://bobcatsss2014.hb.se/

6 februari, 2014, Stockholm
Forskningsbibliotekens nya roller
Svensk Biblioteksförening anordnar tillsammans med Kungliga biblioteket, Stockholms universitetsbibliotek och Södertörns högskolebibliotek en nationell konferens om forskningsbibliotekens nya roller inom den vetenskapliga informationsförsörjningen.
Andreas Ekström, journalist på Sydsvenskan, kommer att vara moderator för konferensen.
Peter Honeth, statssekreterare vid Utbildningsdepartementet, inledningstalar om regeringens arbete med forskningens infrastruktur och öppen tillgång.
Daniel Spichtinger från EU-kommissionen talar om Horisont 2020 och krav på öppen tillgång till publikationer och data.
Lisbeth Söderqvist ska bl.a. prata om Vetenskapsrådets erfarenheter av att ställa krav på OA-publicering.
Astrid Söderberg Widding, rektor för Stockholms universitet, ger en högskoleledningens perspektiv (preliminär).
David Lawrence från Linköpings universitetsbibliotek behandlar bibliotekets nya roller vad gäller bl.a. öppna utbildningsresurser.
Joacim Hansson, professor i biblioteks- och informationsvetenskap vid Linnéuniversitetet, talar om forskningsbibliotekens förhållningssätt till forskares publiceringsstrategier.
Hur de olika utvecklingslinjerna sammantaget påverkar biblioteken kommer att behandlas i en avslutande paneldiskussion. I denna deltar *Gunilla Herdenberg,* Kungliga biblioteket, *Wilhelm Widmark,* Stockholms universitetsbibliotek, *Karin Grönvall,* Södertörns högskolebibliotek, *Daniel Forsman,* Chalmers bibliotek, *Jenny Samuelsson,* biblioteket, Luleå tekniska universitet.
Anmälan: www.biblioteksforeningen.org

7 -8 maj, 2014, Umeå
Biblioteksdagarna 2014
Välkommen till bibliotekens ledande branschdagar i Europas kulturhuvudstad 2014. Följ oss på vår sida Biblioteksdagarna på Facebook.
Mer information: www.biblioteksforeningen.org

26-27 maj, 2014, Vimmerby
Klassiker – gamla böcker för unga läsare?! Astrid Lindgren-konferensen
Klassiker. En röst som talar till oss från en annan tid. Levande, påträngande, insisterande... eller viskande, knappt hörbar i bruset. Vill vi fortfarande lyssna? Är de litterära klassikerna fortfarande viktiga? Och hur ska vi i så fall förmedla dem till ungdomar? Det är frågor som ställs – och förhoppningsvis besvaras – under den trettonde Astrid Lindgren-konferensen i Vimmerby 26-27 maj 2014. Medverkar gör författaren Göran Hägg, danske kritikern och biografiförfattaren Jens Andersen, bokförläggarna Eva Bonnier och Mona Henning, litteraturpedagogerna Lena Kjersén-Edman och Karna Nyström m fl. Välkomna!
Läs mer: www.vimmerby.se/alkonferensen

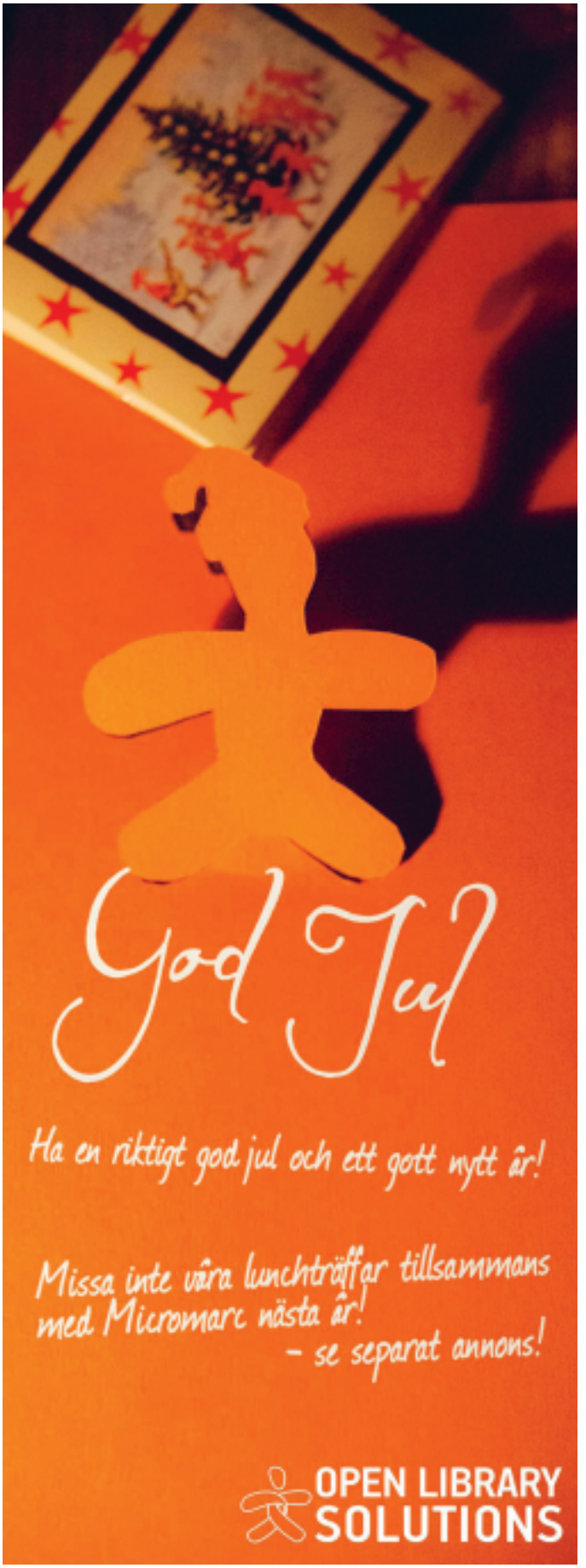

Posttidning
Biblioteksbladet
Box 70380, 107 24 Stockholm

AXIELL

Axiell Sverige, www.axiell.se